

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
к. е. н., доцент Уханова І.О.

“ _____ ” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»
на тему:

**“Стан та перспективи розвитку зовнішньоторгівельних відносин
України з США”**

Виконавець:
студент бзф13 групи ЦЗФН
Кондратюк Олександр Вячеславович

Науковий керівник:
к.е.н, доцент
Воронова О. В. _____

АНОТАЦІЯ

Кондратюк Олександр Вячеславович. "Стан та перспективи розвитку зовнішньоторгівельних відносин України з США"

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2023 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є процес активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та США.

В роботі розглянута теоретична складова та ознаки «зовнішньої торгівлі». Визначені її види та форми. Встановлені фактори, що на неї впливають та розглянута система регулювання та оцінки результатів зовнішньої торгівлі.

Надано характеристику зовнішньоторгівельним відносинам України та США. Проаналізовано зовнішню торгівлю товарами та послугами між країнами. Здійснено оцінку впливу зовнішньої торгівлі між Україною та США на розвиток національної економіки

Визначено перспективи розвитку зовнішньоторгівельних відносин між Україною та США. Запропоновано заходи щодо удосконалення експортної стратегії України задля покращення показників зовнішньої торгівлі між Україною та США. Розроблено загальні напрямки активізації зовнішньої торгівлі між країнами.

Ключові слова: зовнішньоторгівельна політика, зовнішньоторгівельні відносини, відносини між Україною та США, Україна, США, торгівля

ANNOTATION

Kondratiuk Oleksandr Vyacheslavovich. "The state and prospects of the development of foreign trade relations between Ukraine the USA"

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2023

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the process of intensification of foreign trade relations between Ukraine and the USA.

The paper examines the theoretical component and signs of "foreign trade". Its types and forms are defined. Factors affecting it are established and the system of regulation and assessment of foreign trade results is considered.

The characteristics of foreign trade relations between Ukraine and the USA are given. Foreign trade in goods and services between countries is analyzed. An assessment of the impact of foreign trade between Ukraine and the USA on the development of the national economy was made

Prospects for the development of foreign trade relations between Ukraine and the USA have been determined. Measures are proposed to improve the export strategy of Ukraine in order to improve foreign trade indicators between Ukraine and the USA. General directions for the activation of foreign trade between countries have been developed.

Keywords: foreign trade policy, foreign trade relations, relations between Ukraine and the USA, Ukraine, the USA, trade

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ	6
1.1. Теоретична складова та характеристика поняття «зовнішня торгівля» між країнами.....	6
1.2. Фактори, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі між країнами.....	15
1.3. Система регулювання та оцінки зовнішньої торгівлі між країнами.....	20
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З США.....	39
2.1. Характеристика українсько-американських торговельних відносин	39
2.2. Аналіз структури зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та США.....	43
2.3 Оцінка впливу зовнішньої торгівлі між Україною та США на розвиток національної економіки	59
Висновки до розділу 2	68
Розділ 3 НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА США.....	69
3.1. Фактори сприяння розвитку зовнішньоторгівельних відносин України з США.....	69
3.2. Вдосконалення експортної стратегії України задля розвитку зовнішньоторгівельних відносин Україна- США.....	74
3.3. Пропозиції щодо напрямків активізації зовнішньої торгівлі України з США.....	83
Висновки до розділу 3	87
ВИСНОВКИ.....	88
Список використаних джерел	91

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток зовнішньої торгівлі у світовому господарстві є важливою складовою формування та функціонування міжнародних економічних відносин. Сприятливі умови зовнішньоторгівельної діяльності в усьому світі забезпечують глобальний ВВП. Належний досвід зовнішньої торгівлі є гарантією стабільності та сталого розвитку країн. Саме тому актуальним є розгляд стану зовнішньоторгівельних відносин України з США, які вже на протязі декількох десятиків років мають тісні партнерські відносини. Не зважаючи на суттєві відмінності у рівнях економічного розвитку, географічну віддаленість, особливості політичного устрою, Сполучені Штати Америки є стратегічно важливим партнером для України, а також одним з основних джерел зовнішньої інвестиційної допомоги.

Мета і задачі дослідження. Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вирішення питань подальшого розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та США.

Для досягнення поставленої мети висунуто наступні завдання:

- визначити теоретичну складову та характеристики зовнішньої торгівлі;
- дослідити фактори, що впливають на зовнішньоторгівельні відносини між країнами;
- охарактеризувати систему регулювання та оцінки зовнішньої торгівлі;
- проаналізувати стан зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та США;
- запропонувати та обґрунтувати напрямки активізації зовнішньої торгівлі між Україною та США.

Об'єкт дослідження є процес активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та США.

Предмет дослідження є теоретико-методичні основи та практичні напрямки удосконалення зовнішньої торгівлі України та США.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу магістерської роботи складають загальнонаукові методи пізнання (аналіз і синтез, методи порівняльного аналізу і узагальнення даних, класифікації та системний підхід), методи економіко-математичного аналізу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України та США; матеріали зарубіжних та вітчизняних конференцій; монографії та наукові публікації зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів; інформація мережі Інтернет; результати власних досліджень автора.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра була опублікована 1 стаття.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (46 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок. Основний зміст викладено на 90 сторінках. Робота містить 20 рисунків та 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ

1.1. Теоретична складова та характеристика поняття «зовнішня торгівля» між країнами

Сучасні світогосподарські відносини характеризуються активним ростом торгівлі між країнами. Зовнішня торгівля стає головним фактором розвитку світової економіки в цілому.

Реалізуючи функцію обміну товарами та послугами, вона виступає результатом діяльності працівників кожної окремої держави і є основним фактором, що забезпечує стабільність економік країн.

Дослідженню етимології поняття «зовнішня торгівля», «зовнішньоторгівельні відносини» приділено увагу багатьох видатних науковців. Більшість з них намагалася дослідити походження цих категорій та виявити причинно-наслідкові зв'язки впливу цих відносин на розвиток країн.

В Табл. 1.1.. згруповано підходи різних науковців до категорії «зовнішня торгівля» у процесі проведення своїх досліджень.

Так з таблиці виходить, що всіх науковців, що досліджують категорію «зовнішня торгівля» можна поділити на три групи:

- на тих, що розглядають цю категорію як сферу;
- на тих, що визначають зовнішню торгівлю як процес;
- і на тих, що розглядають «зовнішню торгівлю» як форму.

Підходи до визначення поняття «зовнішня торгівля» в науковій літературі

Автори	Визначення
Кісельов А.П., Рахман М.С.	Зовнішня торгівля - це специфічний сектор економіки окремої держави, суб'єктами якого сьогодні є підприємницькі структури, пов'язані з реалізацією товарів (послуг, ідей) на зарубіжних ринках і частини зарубіжного товару на національному ринку
Балабанов І.Т., Балабанов А.І.	Зовнішня торгівля – це специфічна форма торгівлі між продавцями та покупцями з різних країн
Еммануель А., Амін С., Валлерстайн І.	Зовнішня торгівля є особливим способом перерозподілу доходів від периферії до центру світової економіки, що, з одного боку, прискорює економічне зростання розвинених країн, а з іншого - уповільнює його у тих країн, що розвиваються
Колосова Ю.В.	Зовнішня торгівля – це економічна діяльність окремих країн світу, об'єктивний процес обміну товарами та послугами, який виникає в результаті спеціалізації країн на виробництві тих чи інших матеріальних благ, рушійною

		силою якого є економічні інтереси окремих суб'єктів господарської діяльності або країн
Кіреєв О.П.		Зовнішня торгівля – це сфера грошових і торговельних відносин з однієї країни до іншої, яка є невід'ємною частиною міжнародної або світової торгівлі
Економічний словник		Зовнішня торгівля – це купівля чи продаж товарів і послуг, що здійснюється за межами географічних кордонів країни (за кордоном)
Дахно І.І.		Зовнішня торгівля є найстарішою формою міжнародних економічних відносин, що з'явилася задовго до появи світового господарства. Саме завдяки їй виникло і розвинулося світове господарство як таке
Великий енциклопедичний словник		Зовнішня торгівля - торгівля однієї країни з іншими країнами, складова зовнішньоекономічних зв'язків. Поділяється на експорт (вивіз) та імпорт (ввіз) товарів. Зовнішня торгівля ґрунтується на міжнародному поділі праці
Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Циганкова Т.М.		Зовнішня торгівля – це торгівля з іншими країнами, за якої відбувається вивіз товарів із країни (експорт) та їх ввіз на територію іншої країни (імпорт)

Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Рокоча В.В.	Зовнішня торгівля – це торгівля однієї країни з іншими країнами світу, яка складається з двох зустрічних потоків товарів та послуг: оплачуваного вивезення (експорту) та ввезення (імпорту)
Григорова-Беренда Л.І., Шуба М.В.	Зовнішня торгівля – це частина міжнародної торгівлі та являє собою специфічну форму обміну товарами і послугами між продавцями та покупцями різних країн

Джерело: складено за даними [1-11]

На нашу думку, можна надати наступне визначення цьому явищу: зовнішня торгівля представляє собою сферу міжнародної економіки, яка за рахунок обміну товарів та послуг між країнами забезпечує їм економічний розвиток.

При цьому слід відмітити, що зовнішній торгівлі притаманні певні характеристики чи ознаки, що узагальнено представлено на Рис. 1.1. [12].

Рис. 1.1. Характеристики зовнішньої торгівлі

Джерело: складено автором за [12]

Отже, зовнішня торгівля – це обов’язково керований державою процес, вона на пряму залежить від коливань валютного курсу. Саме зовнішня торгівля є механізмом, забезпечуючим потік іноземної валюти. Зовнішня торгівля не можлива без певної зацікавленості країн, що в неї приймають участь. Зовнішня торгівля обов’язково відбувається в державах з відкритою економікою.

Також слід відзначити, що зовнішня торгівля має певні різновиди які відповідно представимо на Рис. 1.2.

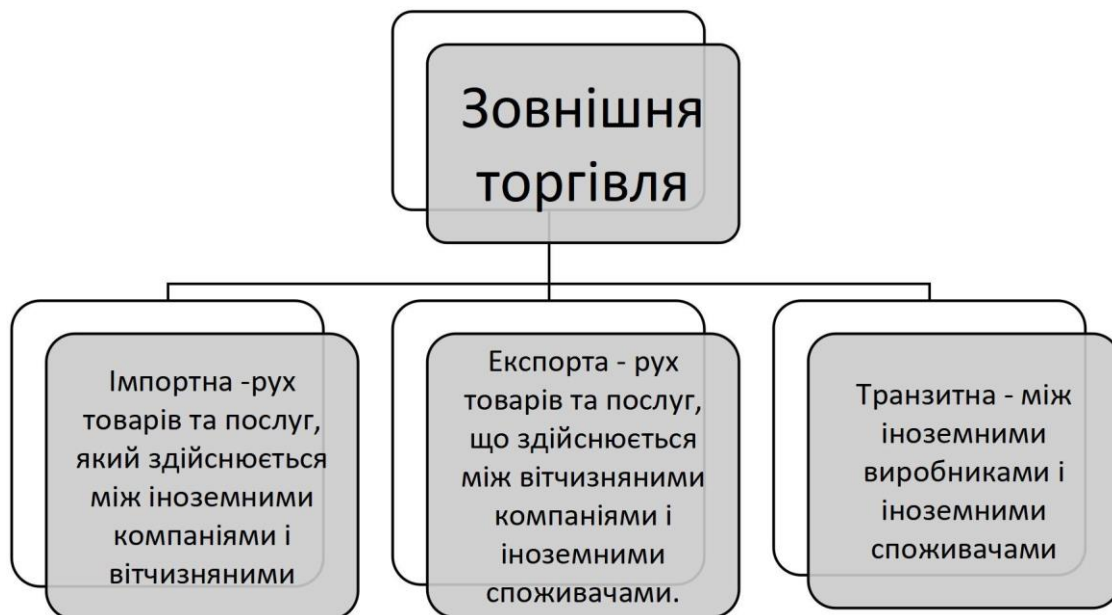

Рис. 1.2. Види зовнішньої торгівлі

Джерело: складено автором за [12]

Кожний з представлених на Рис. 1.2. різновидів зовнішньої торгівлі відображається в певних формах, які згруповані на Рис. 1.3.

Рис. 1.3. Форми зовнішньої торгівлі

Джерело: [29]

Наведений рисунок демонструє, що форми зовнішньої торгівлі визначаються в залежності від:

- критерія об'єкта;
- системи регулювання;
- системи взаємодії суб'єктів торгівлі

- характеру та способу організації взаємин між експортерами та імпортерами.

Зовнішньоторгівельні відносини між державами будуються з приводу торгівлі:

- товарами - це все, що призначене для задоволення певної потреби і запропоноване на ринку для продажу [12];
- продуктами інтелектуальної власності - загальнолюдські інтелектуальні надбання та новації в науковій, технічній, технологічній та художній сферах [14];
- послугами - це результати економічної діяльності, які набувають матеріально-речової форми і задовольняють певні потреби [13].

У відповідності з цим визначається класифікація об'єктів зовнішньої торгівлі, що представлено на рис.1.4.

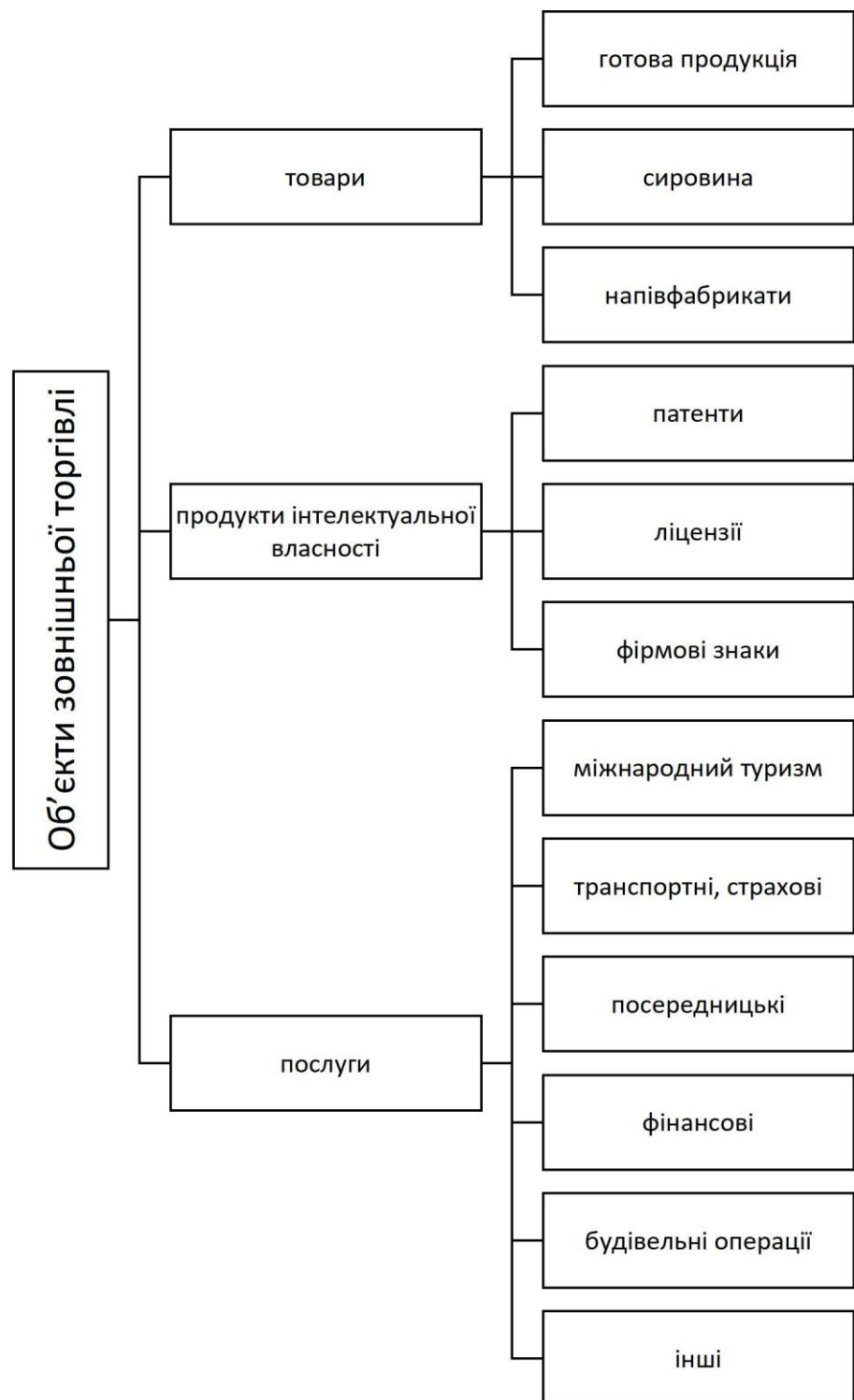

Рис.1.4. Класифікація об'єктів зовнішньої торгівлі

Джерело: складено автором за [13]

1.2. Фактори, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі між країнами

Зовнішня торгівля – це явище, яке має своє розповсюдження по всьому світу з кінця XVIII століття - початку XIX століття. Починаючи з того періоду і по сьогодні ми не можемо спостерегти стабільності в її динаміці та обсягах, бо це залежить від багатьох чинників, як економічного, так і політичного характеру, а також впливу держав, які вже на протязі десятиків років доводять свою впливовість та могутність.

Основні фактори, що продовжують впливати на розвиток зовнішньої торгівлі, представлено на Рис. 1.5.

Наведені фактори не просто здійснюють вплив на зовнішню торгівлю, вони визначають загальні тенденції її розвитку.

Аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі після 2012 р. демонструє спочатку, мінімальне зростання в період між 2012 і 2014 роками, потім спад в 2015 і 2016 роках і, нарешті, потужний підйом в 2017 і 2018 роках. Після тривалого періоду нестабільності обсяг світової торгівлі зріс приблизно на 10 відсотків в 2017 і 2018 роках, досягнувши 25 трлн дол. США. У 2019 на тлі торгових воєн і уповільнення економічного розвитку обсяг світової торгівлі зменшився на 0,1 відсоток, а в 2020 році через пандемію COVID-19 знизився на 13-32% (Рис. 1.6.).

Рис. 1.5. Фактори, що впливають на рівень зовнішньої торгівлі

Джерело: сформовано автором

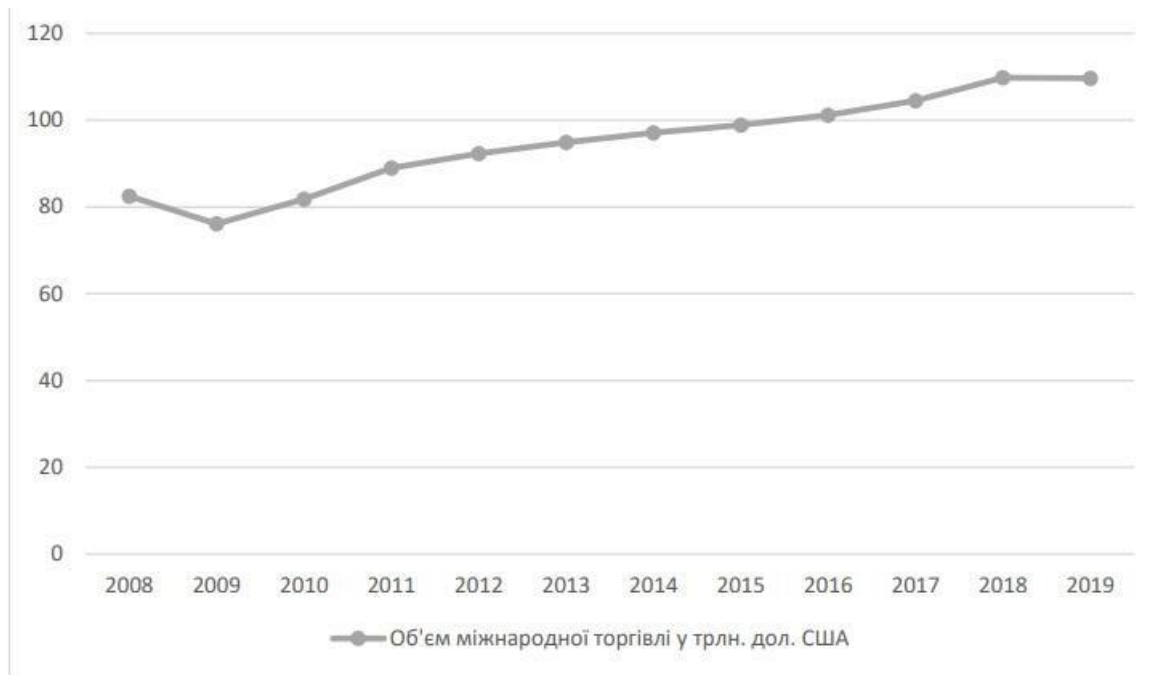

Рис. 1.6. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі, 2008 – 2019 рр. (трлн. дол. США).

Джерело: сформовано автором за [31]

На зростання обсягів зовнішньої торгівлі вплинули такі фактори, як:

- підвищення цін на сировинні товари (відновленням цін на нафту),
- зниженням курсу долара США,
- зріст світового виробництва (Рис. 1.7.) [30-32].

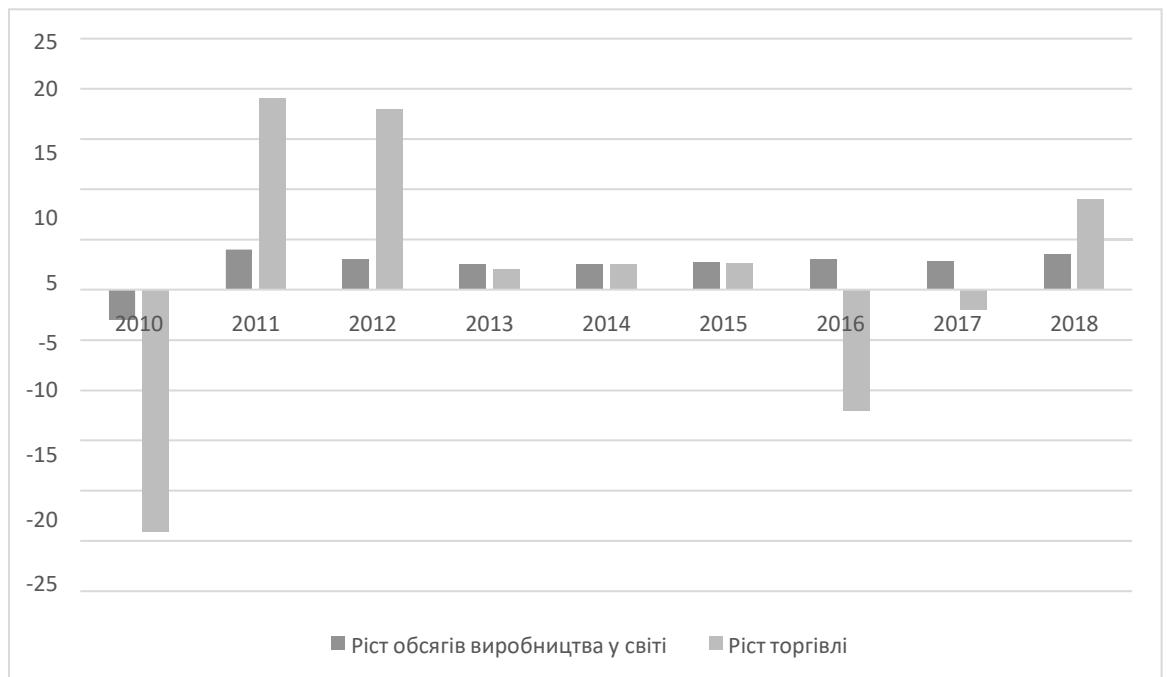

Рис. 1.7. Динаміка обсягів виробництва у світі і зовнішньої торгівлі, 2010 – 2018 рр., %.

Джерело: сформовано автором за [31]

Наведені дані характеризують період з 2013-2015 рр. певною стабільністю, не зважаючи на різкий спад у порівнянні з попередніми роками. 2018 рік характеризується зміною установленної тенденції і різким зростом зовнішньої торгівлі. Темпи зростання торгівлі були помітні у всіх регіонах і торгових інтеграційних угрупованнях. Цьому сприяли ціни на сировинні товари, які надали можливість збільшити експорт в країнах з перехідною економікою, а також в країнах Африки і Близького Сходу.

Однак, одночасно 2019 р. показує, що зріст експорту майже зупинився в Сполучених Штатах Америки, Китаї та в Європейському Союзі. Крім того, наведений аналіз демонструє скорочення експорту і в інших країнах (Рис. 1.8.).

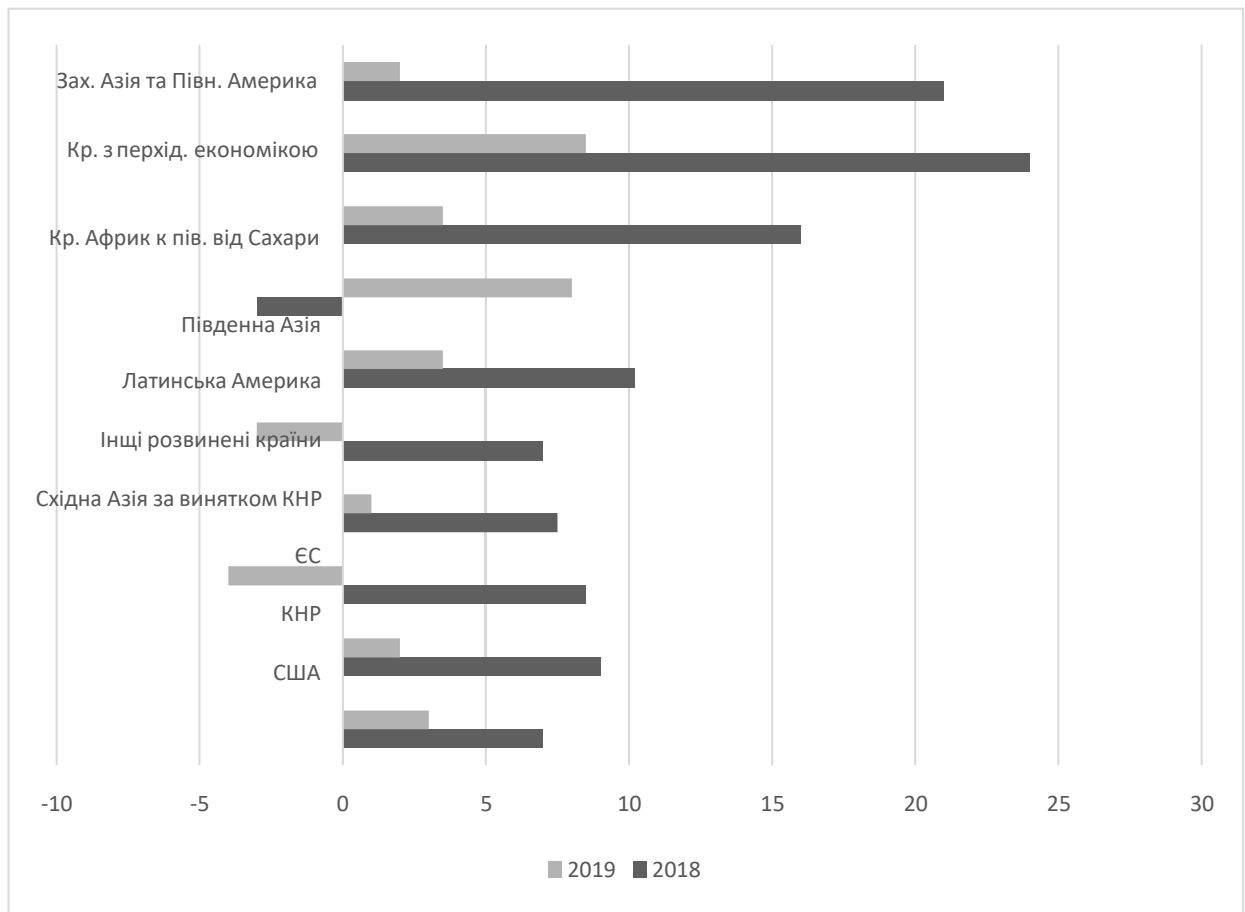

Рис. 1.8. Динаміка експорту країн світу, 2018 – 2019 рр., %

Джерело: сформовано автором за [31]

2018 рік характеризується стрімким зростом, майже до 5,8 трлн. дол. США, продемонструвавши швидший зріст експорту послуг ніж товарів в усіх країнах (Рис. 1.9). Крім того, експорт послуг має більш стійкий характер, ніж експорт товарів, оскільки його максимальне скорочення припало на періоди глобальної економічної та фінансової кризи 2009 року і зменшення обсягів торгівлі в 2015 році.

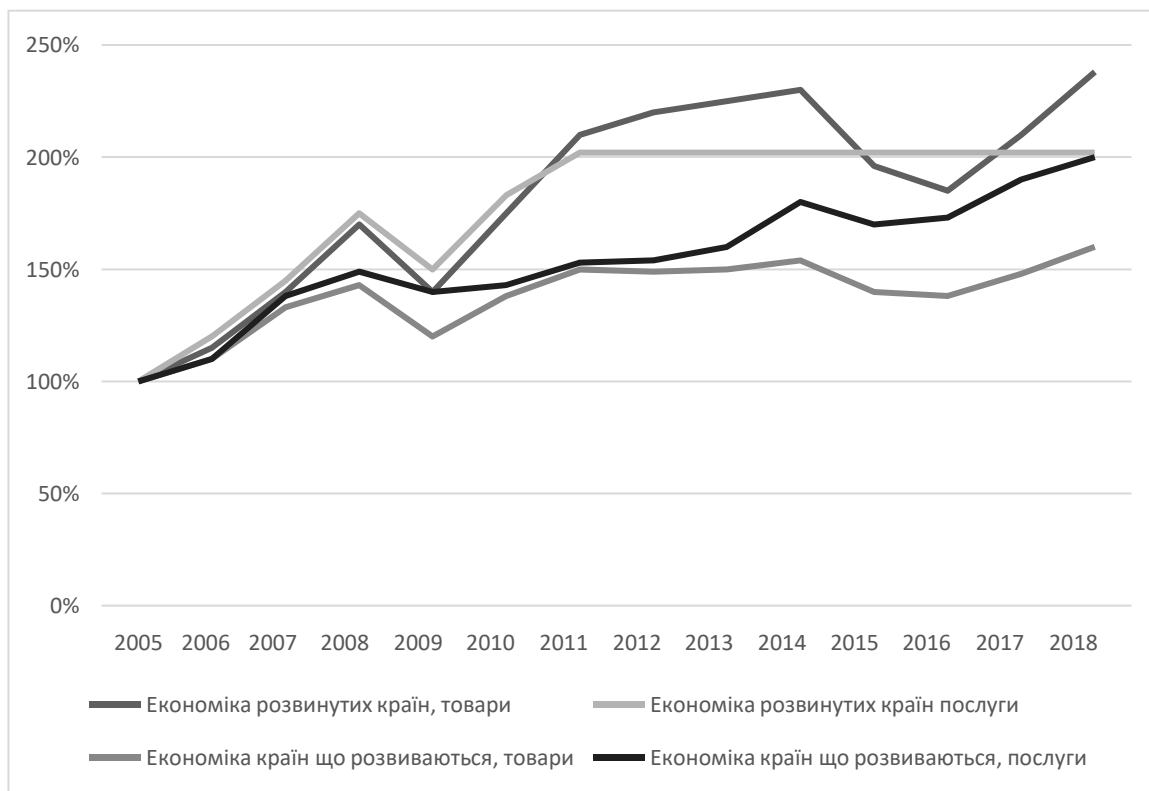

Рис. 1.9. Порівняльна характеристика динаміки експорту товарів та послуг розвинутих країн світу та країн, що розвиваються, 2005 – 2018 рр.,%.

Джерело: сформовано автором за [31]

У період з 2005 по 2018 рр. частка зовнішньої торгівлі послугами значно збільшилася. У країн, що розвиваються з 23% до 30%. У найменш розвинених країнах з 14% до 19%. Це свідчить про те, що зберігається вплив послуг на зростання експорту в країнах, що розвиваються і найменш розвинених країнах. [28, 30, 31]

1.3. Система регулювання та оцінки зовнішньої торгівлі між країнами

Зовнішня торгівля – це контрольований, регульований процес. Вона контролюється і регулюється кожною окремою державою, що стає суб'єктом зовнішньоторгівельної діяльності, а також міжнародними організаціями.

У сучасній системі регулювання зовнішньої торгівлі можна виділити певні рівні (корпоративний, національний, міждержавний, наднаціональний та глобальний), яким притаманні певні механізми та інструменти впливу на темпи, пропорції та структури світової торгівлі.

Сучасна система національних форм регулювання зовнішньої торгівлі являє собою доволі складну сукупність заходів контролю, регулювання та стимулювання, які можна класифікувати за такими критеріями:

- місце виникнення (застосування) регулюючих оптимізаційних заходів;
- походження інструментів регулювання;
- об'єкт регулювання (експорт або імпорт);
- характер впливу на об'єкт регулювання.

За місцем виникнення інструменти регулювання зовнішньої торгівлі поділяються на три основні групи: превентивне правове регулювання, прикордонне регулювання та заходи з обмеження продажу та споживання іноземних товарів (рис. 1.10). Валютно-кредитне регулювання стосується всіх стадій здійснення експортно-імпоротної угоди. Така система діє цілеспрямовано: обмеження передбачаються в міжнародних угодах та національних правових нормах, імпорتنі обмеження зустрічають товар на кордоні і супроводжують його на всьому шляху до кінцевого споживача.

За походженням інструменти регулювання зовнішньої торгівлі поділяються на тарифні та нетарифні. До тарифних належать: мито та його види, структура митного тарифу, методи визначення країни походження товару та митної вартості, товарна класифікація тарифу.

Нетарифні обмеження — це велика кількість адміністративних, фінансових, валютних та інших заходів регулювання експорту та імпорту товарів і послуг.

За об'єктом регулювання інструменти зовнішньоторговельної політики поділяються на експортні, тобто такі, що оптимізують, виходячи з поставлених цілей товару, регіональну структуру вивозу товарів та

послуг, його рентабельність, та, відповідно — імпорتنі, що регулюють різні параметри національного імпорту.

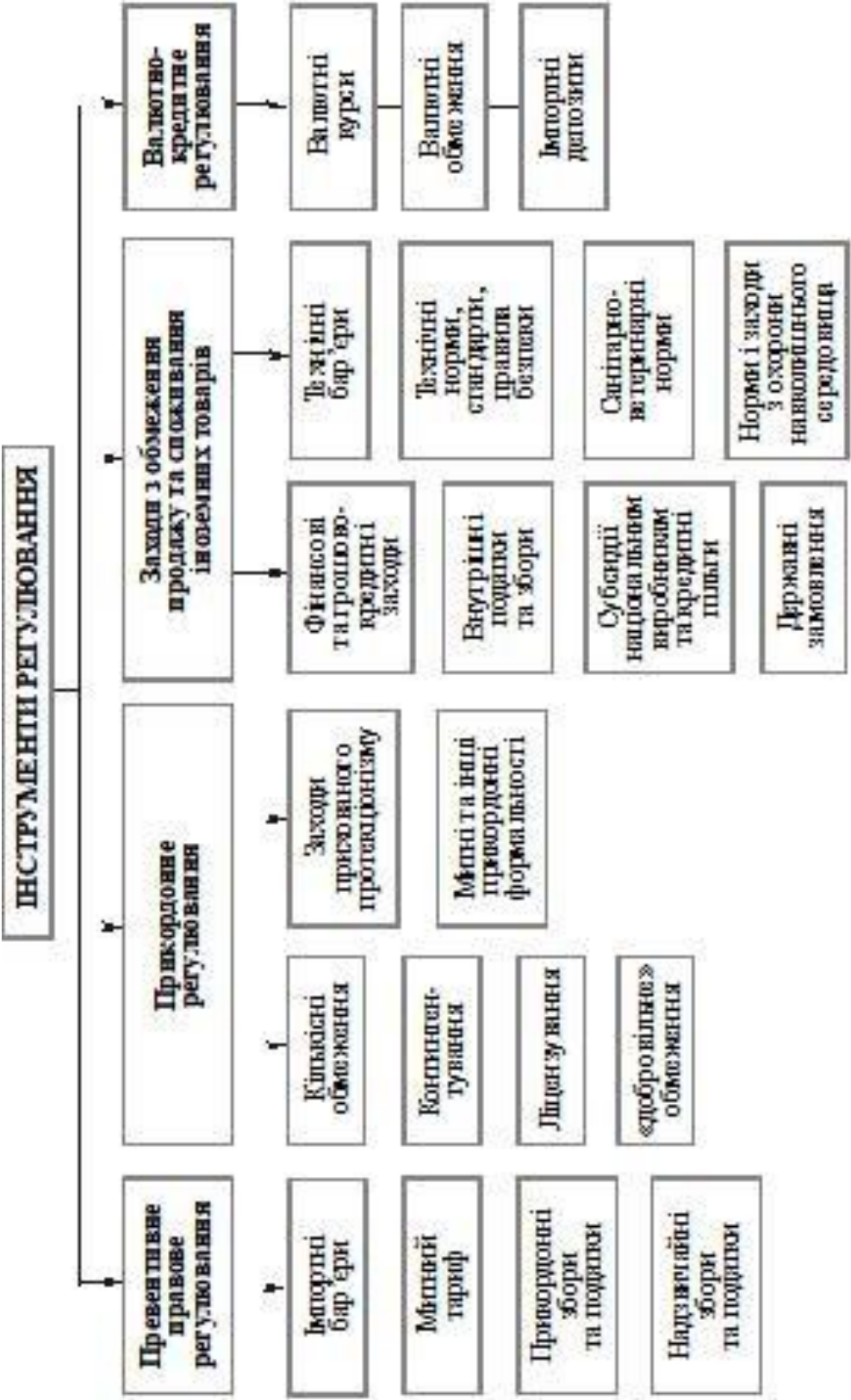

Рис. 1.10. Система інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі

За характером впливу на об'єкт регулювання інструменти регулювання зовнішньої торгівлі поділяються на дві групи: адміністративні та економічні. Адміністративні методи мають прямий, юридично зафіксований, заборонний або дозвільний характер і ґрунтуються на розроблених національних законах, підзаконних актах, інструкціях, положеннях відповідних структур державної влади. На відміну від адміністративних, економічні методи мають непрямий характер, тобто не регламентують дії, а впливають на економічні інтереси суб'єктів економічної діяльності шляхом фінансових, валютно-кредитних та організаційних механізмів.

До адміністративних методів регулювання зовнішньої торгівлі відносять:

1.1. Превентивне правове регулювання — це сукупність інструментів правового характеру за допомогою яких здійснюється вплив на напрямки, умови, обсяги зовнішньої торгівлі до початку виконання експортно-імпоротної угоди. До них належать міжнародні торговельні договори, угоди, протоколи та застереження в угодах.

1.1.1. *Міжнародні торговельні договори та угоди* — вид міжнародних договорів та угод, що регулюють торговельно-економічні відносини між країнами.

1.1.2. *Застереження в угодах* — спеціально зазначені в договорах умови, згідно з якими регулюватимуться відносини сторін, що домовляються, в разі настання непередбаченої раніше, але цілком вірогідної події. Об'єктом застереження можуть бути всі аспекти та умови виконання торговельної угоди чи контракту.

1.2. Торговельні режими — це умови торговельно-економічних відносин між даною країною та іншими державами, що визначаються відсутністю наявності між ними відповідних торговельних угод та їх змістом.

1.2.1. *Звичайний торговельний режим* існує між державами в разі відсутності міжнародної торговельної угоди і не передбачає надання однією державою іншій на взаємній основі або в односторонньому порядку будь-яких пільг у торгівлі. Такі країни застосовуватимуть до товарів, що

ввозяться, максимальні ставки мита (за умови використання складного митного тарифу).

1.2.2. *Режим найбільшого сприяння* — принцип міжнародних торговельно-економічних відносин, згідно з яким держави на взаємній основі надають одна одній переваги та пільги щодо ставок мита та митних зборів, податків тощо, якими користується та (або) користуватиметься будь-яка третя держава. Режим найбільшого сприяння є головним у діяльності ГАТТ. Він передбачає надання на багатосторонній основі митних пільг, а також преференцій стосовно внутрішніх податків і зборів, якими обкладається виробництво, обробка та обіг імпортованих товарів.

1.2.3. *Преференційний режим* — особливий пільговий режим здійснення торговельно-економічних зв'язків, що надається однією державою іншій без поширення на «треті країни». Найчастіше застосовуються такі інструменти преференційного режиму, як мінімізація або повне скасування мита, пільгове кредитування та страхування експортно-імпортних операцій, спеціальний валютний режим тощо. Преференції надаються на підставі укладених двосторонніх та багатосторонніх угод, участі в регіональних інтеграційних угрупованнях, наднаціональних міжнародних організаціях.

1.2.4. *Дискримінаційний торговельний режим* як сукупність дискримінаційних заходів різного характеру (митно-тарифних та нетарифних) застосовується однією країною по відношенню до іншої, як правило, в разі виникнення між ними напружених відносин або конфронтації. Заходи дискримінації в торгівлі можуть застосовуватися і на колективній основі (ембарго, економічна блокада, бойкот).

1.3. Митне регулювання — комплекс заходів та інструментів впливу на зовнішню торгівлю, що реалізуються через митну систему. Оскільки ці заходи підпорядковані меті зовнішньоторговельної політики, то їх називають митною політикою. Митне регулювання здійснюється за допомогою таких складових:

- митний тариф;
- митні платежі;
- митні процедури.

1.3.1. *Митний тариф* — систематизований перелік товарів та відповідних ставок мита, які застосовуються для розрахунку ввізного (імпортного) або вивізного (експортного) мита на зазначені товари. В митному тарифі товари об'єднані в групи за ознакою походження (промислові, рослинні, мінерали тощо) та за ступенем їх обробки (сировина, напівфабрикати, готові вироби). Щодо кожного товару зазначається ставка мита, якою він обкладається.

Сучасний митний тариф є складним торговельно-економічним засобом регулювання зовнішньої торгівлі, включаючи декілька обов'язкових елементів, від яких залежить ефективність і дієвість тарифу в цілому. До цих елементів належать:

- 1) система товарної класифікації тарифу;
- 2) структура тарифу;
- 3) ставки мита (Рис. 1.11.);
- 4) метод визначення країни походження товару.

За формою митний тариф є таблицею, яка поєднує всі ці елементи і за допомогою якої розраховується розмір мита.

1.3.2. *Митні платежі* — всі види платежів, що стягуються митними органами країни з товарів та транспортних засобів, які пересуваються через митний кордон, а також в інших випадках, передбачених національними законодавствами. До митних платежів належить:

- мито (*custom duty*);
- митні податки (*custom tax*);
- митні збори (*custom fei*).

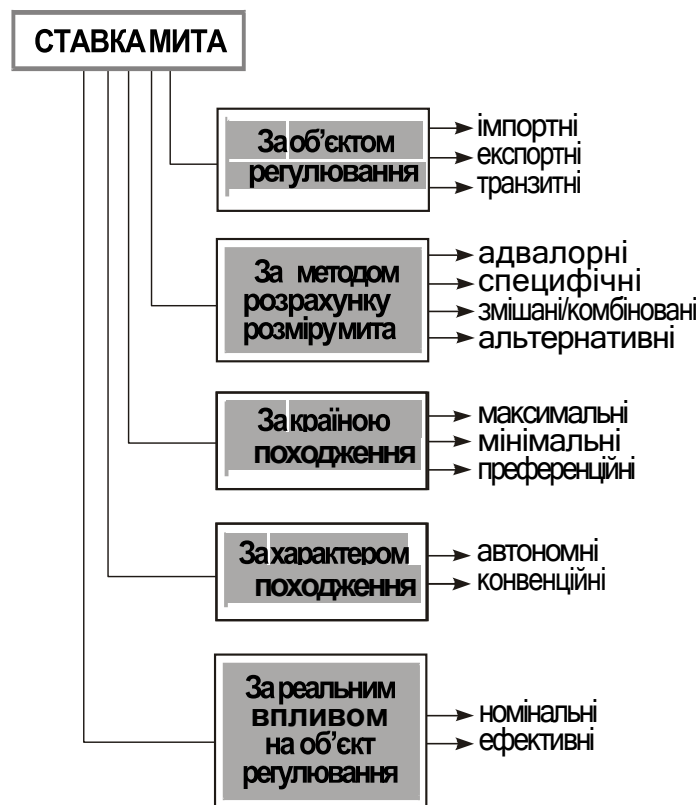

Рис. 1.11. Види ставок мита

Мито — один з видів митних платежів, що стягується митними органами з товарів, цінностей та майна, що перевозяться через кордон країни, передбачених митним тарифом. Розмір мита залежить від країни походження товару (торговельного режиму), розміру чи вартості партії поставки та номінальної ставки мита, передбаченої для даної товарної позиції. Митом обкладаються всі товари: що імпортуються, експортуються та транзитні.

Митні податки — це обов'язкові платежі, що стягуються митними органами країни з товарів, що імпортуються. До них належить прикордонний податок, спеціальні (надзвичайні) імпортні податки, плинні податки, компенсаційні збори. Склад, розмір та умови застосування цих податків регулюються національними законодавствами або відповідними рішеннями державних органів управління. Всі митні податки є опосередкованими і за економічною сутністю протекціоністськими, такими, що посилюють або компенсують недостатній вплив мита на рівеньцінової конкурентоспроможності імпортованих товарів.

Митні збори — платежі, що стягуються митними органами країни (крім мита та митних податків) у відносно невеликих розмірах за виконання певних операцій на кордоні: за митне оформлення, за зберігання товарів, за митне супроводження, за консультування та інформування. Крім того, можуть існувати такі збори як ліцензійний або контингентний, статистичний, марочний, бандерольний, штемпельний або гербовий, за зважування та пломбування тощо.

1.3.3. *Митні процедури* — це дії, що здійснюються органами митного контролю держав або інтеграційних угруповань з метою виконання законодавства з митних питань. Митні процедури регулюються митними формальностями, тобто сукупністю передбачених митним законодавством та нормативними актами відповідних органів вимог, виконання яких є обов'язковою умовою переміщення товарів через митний кордон. До основних митних процедур, що регламентуються, належать: порядок пересування товарів; організація огляду товарів і вантажів; оформлення митних документів; перевірка правильності заповнення вантажної митної декларації; розрахунок розміру мита, митних податків та митних зборів; передача статистичних даних у відповідні органи.

1.4. *Внутрішнє (національне) оподаткування та регулювання.* Відповідно до положення ГАТТ, внутрішні податки й інші внутрішні збори та закони, правила та вимоги, які стосуються внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, купівлі, транспортування, розподілу чи використання товарів, а також правила внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки чи використання товарів у певних кількостях чи пропорціях, не повинні застосовуватися до імпортованих чи вітчизняних товарів таким чином, щоб створювати захист вітчизняного виробництва.

1.5. *Кількісні обмеження* — це адміністративні методи нетарифного державного регулювання обсягу зовнішньоторговельного обліку, регіональної та товарної структури експорту й імпорту, що визначають

кількість та номенклатуру товарів, дозволених до ввозу/вивозу. До кількісних обмежень належать: ліцензування, контингентування (квотування) та «добровільне» обмеження експорту.

Основною метою застосування кількісних обмежень є, як правило, захист позицій національних товаровиробників у тих випадках, коли інші торговельно-економічні інструменти є тимчасово або взагалі недостатньо ефективними.

1.5.1. *Ліцензування експорту та імпорту.* Ліцензії як спеціальні дозволи, що отримується від державних органів, на ввезення, вивезення чи транзит певної кількості товарів, вільні операції з якими заборонені або обмежені, поділяються за такими критеріями:

- об'єкт регулювання;
- коло суб'єктів торгівлі;
- процедура отримання ліцензії.

Кожна країна застосовує свою систему індивідуальних ліцензій, виходячи з мети зовнішньоторговельної політики.

1.5.2. *Квоти (контингенти)* — допустимі розміри обсягів експорту/імпорту товарів (робіт, послуг) та транзиту товарів певної номенклатури в натуральному або вартісному вигляді, що визначаються державами на певний період часу. Квотування (контингентування) — це нетарифний засіб державного регулювання зовнішньої торгівлі шляхом встановлення системи квот. Квоти (або контингенти) можна поділити на групи за такими критеріями:

- об'єкт регулювання;
- територіальне охоплення;
- специфіка застосування;
- рівні управління.

1.6. *Технічні бар'єри.* Термін «технічні бар'єри» охоплює чималу групу нетарифних обмежень, що містять перешкоди для імпорту іноземних товарів, створюються національними промисловими стандартами,

системами вимірювання та інспекції якості товарів, вимогами техніки безпеки, санітарно-ветеринарними та фітосанітарними нормами, правилами пакування та маркування тощо. Причинами виникнення технічних бар'єрів можуть стати:

- незбігання національних стандартів;
- розбіжності в системах вимірювання, які використовуються у виробництві товарів та для оцінки їх параметрів;
- більш високі порівняно з країною походження товару санітарно-гігієнічні норми, вимоги охорони здоров'я та техніки безпеки;
- вимоги щодо охорони середовища, які не може виконати експортер;
- різні вимоги до пакування, маркування тощо.

1.7. *Адміністративні формальності* — нетарифні інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі, які можна поділити на такі групи:

- імпортно-експортні процедури;
- зовнішньоторговельне діловодство;
- консульські формальності.

1.7.1. *Імпортно-експортні процедури* — це законодавчо встановлені правила проведення зовнішньоторговельних операцій. Процедура проведення експортної/імпортної операції поділяється на кілька етапів, які обов'язково включають: підготовку до укладання контракту, укладання контракту, виконання укладеного контракту. Ці етапи, в свою чергу, підрозділяються на десятки необхідних процедур, пов'язаних з отриманням ліцензії, страхуванням, розрахунками й т. ін.

1.7.2. *Зовнішньоторговельне діловодство* — порядок оформлення та роботи з документами, що обслуговують зовнішньоторговельний обіг (товаросупроводжувальними, транспортними, платіжними тощо).

На сьогодні стандартний (уніфікований) перелік документів, які мають бути представлені товаровласником митним органам, відсутній. Крім того, незбігання національних вимог до документів, а іноді й відсутність чіткої

інформації щодо таких вимог створюють труднощі в підготовці та оформленні експортних операцій. Тому зовнішньоторговельне діловодство часто має протекціоністський характер, а по відношенню до національних експортерів виступає як фактор, що гальмує вихід на зовнішні ринки, особливо це стосується малих та середніх підприємств.

1.7.3. *Консульські формальності* — це різновид зовнішньоторговельного діловодства, практика, яка вимагає, щоб певні відомості про товар (ціна, витрати на виробництво тощо), умови виробництва (виконання технічних або санітарно-гігієнічних норм та стандартів і т. ін.) були підтверджені консулом країни призначення товару, який перебуває на території країни походження товару. Така практика зазвичай набуває форми вимоги надати консульську фактуру, завірену консулом держави, на територію якої експортується товар. Консульська фактура — це особлива форма митної фактури, яка оформлюється у випадках, коли вимагається спеціальне підтвердження (легалізація) для країни-імпортера щодо відповідності умовам імпортного ліцензування для спрощення імпортних процедур або з метою збирання коштів на утримання місцевих консульств.

1.8. *Екстрене правове регулювання* — сукупність правових регуляторів міжнародних торговельно-економічних відносин, що застосовуються за надзвичайних обставин, непередбачених ситуацій. Такі регулятори можна поділити на дві групи: інструменти силового торговельно-політичного впливу (ембарго, економічний бойкот, економічна блокада) та антидемпінгові процедури та заходи.

1.8.1. *Інструменти силового торговельно-політичного впливу.*

1.8.1.1. *Ембарго (торговельне)* — заборона експорту окремих товарів до даної держави або заборона імпорту окремих товарів з цієї держави.

Рішення щодо запровадження ембарго може прийняти як міжнародна організація (міжнародне ембарго), так і окрема країна (державне ембарго). Але найчастіше міжнародна організація рекомендує застосувати ембарго, а країни вирішують самотійно питання щодо використання цього дозволу.

Статутом ООН передбачена можливість застосування ембарго як колективного репресивного заходу по відношенню до держави, дії якої загрожують міжнародній безпеці.

1.8.1.2. *Економічний бойкот* — цілковита або часткова відмова від економічних зв'язків з фізичною, юридичною особою чи державою. В міждержавних відносинах економічний бойкот зазвичай доповнює бойкот політичний і спрямований на обмеження та припинення торгівлі з небажаною країною, а також на завдання їй збитків внаслідок цього.

1.8.1.3. *Економічна блокада* — економічна ізоляція держави з метою підризу її економіки шляхом припинення ввозу до країни товарів (сировини, готових виробів, напівфабрикатів тощо) і позбавлення її ринків збуту. За економічної блокади зовнішньоторговельні, фінансові, кредитні та інші економічні зв'язки з державою, що блокується, забороняються (або від них відмовляються). Блокада може мати комплексний характер (тобто стосуватися всіх форм економічних відносин) або охоплювати лише деякі форми (торговельна, кредитна, фінансова блокада тощо).

1.8.2. *Антидемпінгові процедури та заходи* як інструменти екстреного правового регулювання торговельно-економічних відносин передбачають доказ факту демпінгу, порушення антидемпінгової процедури (розслідування), визначення шкоди від факту демпінгу та застосування антидемпінгових та компенсаційних мит. У деяких випадках сам факт порушення антидемпінгового розслідування приводить до «добровільного» обмеження експорту або застосування експортером інших заходів, що нормалізують торговельні відносини.

Існує кілька видів демпінгу, які виділяються за методом дискримінації ціни, за джерелами компенсації шкоди, завданої експортером, за мотивами і термінами застосування.

До економічних методів регулювання зовнішньої торгівлі належать: внутрішні фінансові та грошово-кредитні заходи, валютно-кредитне

регулювання та організаційно-технічне сприяння розвитку експортного виробництва та експортування.

2.1. Внутрішні фінансові та грошово-кредитні заходи.

2.1.1. *Експортні субсидії* — це фінансові пільги, що надаються урядом або приватними структурами фірмам-експортерам на виробництво та вивіз певних товарів за кордон. Метою їх надання є покриття частини витрат національних виробників для підвищення їх конкурентоспроможності на світових ринках.

2.1.2. *Податкові пільги* як опосередковане субсидування експорту, надаються, як правило, в таких формах:

- повернення експортерам сум мита та податків, сплачених у процесі імпортування сировини, комплектуючих чи товарів, необхідних для виробництва продукції на експорт;
- звільнення від сплати опосередкованих податків на сировину, комплектуючі чи товари, які використовуються у виробництві експортних товарів;
- дозвіл на створення спеціальних фондів для розвитку експортного виробництва, що не оподатковуються;
- відстрочування сплати певних податків;
- надання права на прискорену амортизацію основного капіталу;
- надання знижок як самим експортерам, так і суміжним виробництвам та сферам діяльності на ціни за користування електроенергією, транспортні послуги тощо.

2.1.3. *Кредитування експортерів* — надання фірмам-експортерам через державні банки чи спеціальні органи короткострокових та довгострокових кредитів. Кредитні методи державного заохочення експортного виробництва та експортування в сучасних умовах стали органічною частиною механізму реалізації зовнішньоторговельних політик держав. Важливе місце серед них належить прямому державному кредитуванню зовнішньоторговельних операцій, а також різноманітним засобам

підтримки приватного кредитування. Серед основних форм участі держави в кредитуванні експорту слід виділити:

- надання прямих експортних кредитів;
- рефінансування експортних кредитів, наданих комерційними банками;
- використання фондів допомоги для поліпшення умов кредитування експортних угод;
- виплата бюджетних субсидій з метою підтримання пільгових процентних ставок по експортних кредитах;
- страхування експортних кредитів шляхом надання державних гарантій на них.

2.2. Валютно-кредитне регулювання.

2.2.1. *Валютні обмеження* — сукупність нормативних правил, що встановлюються в адміністративному або законодавчому порядку, спрямованих на обмеження операцій резидентів та нерезидентів з іноземною валютною та іншими валютними цінностями (державний контроль над операціями, обмеження переказів валюти за кордон, блокування валютної виручки тощо).

За режиму валютних обмежень імпортери повинні отримати дозвіл відповідних органів на здійснення валютних розрахунків. Такий режим, як правило, поширюється на всі види операцій з валютою та валютними цінностями і має на меті скорочення відтоку валюти та валютних цінностей з країни з метою врівноважування платіжного балансу та підтримки курсу національної валюти.

2.2.2. *Механізми валютних курсів* — зниження (девальвація) та підвищення (ревальвація) курсу національної валюти під впливом ринкових чинників та державного регулювання шляхом валютних інтервенцій. Зниження курсу валюти веде до підвищення конкурентоспроможності товарів країни, що провела девальвацію своєї валюти, та одночасно ускладнює реалізацію іноземних товарів на внутрішньому ринку цієї країни. Девальвація валюти утворює додатковий

імпортний бар'єр на шляху реалізації іноземних товарів, а з іншого боку, призводить до появи своєрідної експортної субсидії на експортні товари та пониження експортних цін. Ревальвація, тобто підвищення курсу валюти, дає протилежний економічний ефект: ускладнюється експорт, а імпорт спрощується. Підвищення курсу національної валюти може спричинити зниження цін імпортних товарів і, як наслідок, послаблення дії національних торговельно-економічних бар'єрів, що зробить ринок відкритішим та обумовить збільшення імпорту іноземних товарів.

2.2.3. *Імпортний депозит* (від лат. *depositum* — річ, віддана на збереження) — своєрідна імпортна застава, яку імпортер повинен внести в свій банк перед закупівлею іноземного товару. Ця застава вноситься, як правило, в іноземній валюті. Розмір імпортного депозиту встановлюється у вигляді певної частки від вартості імпортної угоди. Внесений до банку імпортний депозит за певний час (декілька місяців) повертається вкладникові, але відсотки при цьому не перераховуються. Протекціоністське значення імпортних депозитів у тому, що вони збільшують витрати на здійснення імпортної операції. Таким чином, імпортний депозит є елементом системи «*buy local*» — «купуй на місці», тобто механізму підтримки національного товаровиробника. Положенням ГАТТ дозволяється застосування імпортних депозитів лише за умов існування проблем з платіжним балансом, необхідності усунення його дефіциту.

2.3. *Організаційно-технічне сприяння експорту* — допомога, яка надається державою в різних формах суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності з метою активізації та підвищення ефективності національного експорту. В більшості країн ці заходи мають системний характер і здійснюються в рамках державних програм підтримки експортерів, розвитку експортного потенціалу чи стимулювання національного експортного виробництва та експорту.

Серед різноманітних форм організаційно-технічного сприяння національному експорту слід виділити:

- ♦ надання комерційної інформації про кон'юнктуру світових товарних ринків, тенденції їх розвитку, можливості та умови експортування;
- ♦ сприяння національним фірмам в отриманні великих замовлень, участі в міжнародних тендерах;
- ♦ підтримка в організації участі національних фірм в діяльності міжнародних виставок та ярмарків;
- ♦ представлення торговельними представництвами (місіями) державних та корпоративних інтересів національних експортерів у країні перебування;
- ♦ здійснення зв'язку з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями з питань міжнародної торгівлі й представлення, обстоювання в них інтересів країни, а також окремих учасників зовнішньоторговельної діяльності;
- ♦ організація навчання та тренінгу експортерів-початківців, пошук партнерів, допомога у встановленні перших контактів, експортне та правове супроводження угод;
- ♦ створення адекватної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішня торгівля проводиться і реалізується для отримання конкретних результатів. Оцінка цих результатів формується з аналізу системи або комплексу показників. Ці показники згруповано та представлено на Рис. 1.12.

Аналізуючи Рис. 1.12. не можна стверджувати, що кожний показник функціонує окремо.

Для того, щоб отримати достовірні результати по процесу здійснення зовнішньої торгівлі, всі показники потрібно розраховувати у системі чи комплексно.

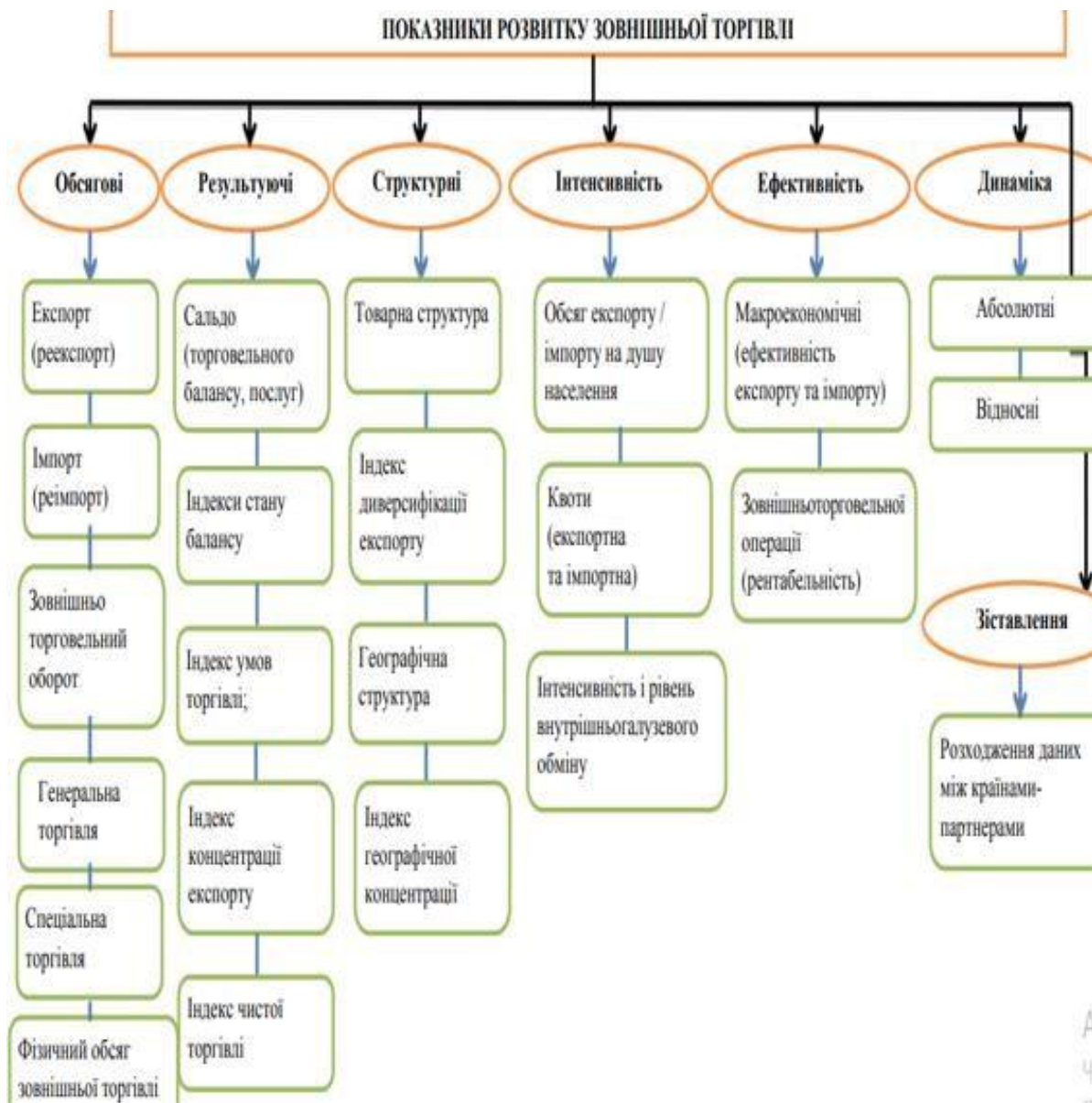

Рис. 1.12. Класифікація показників оцінки розвитку зовнішньої торгівлі

Джерело: [34, С.61]

Ця система базується на визначенні:

1. Показників, що розраховують обсяги зовнішньої торгівлі.
2. Загальних результативних показників.
3. Структурних показників
4. Групи показників інтенсивності зовнішньої торгівлі
5. Показників ефективності
6. Показників за критерієм динаміки.

Саме такий комплексний підхід надасть можливість проаналізувати всі аспекти зовнішньої торгівлі між країнами по різних категоріям товарів або послуг.

Висновки до розділу 1

В першому розділі роботи проведено дослідження сутності поняття «зовнішня торгівля».

Відзначено, що всіх науковців, що досліджують категорію «зовнішня торгівля» можна поділити на три групи: на тих, що розглядають цю категорію як сферу; на тих, що визначають зовнішню торгівлю як процес; і на тих, що розглядають «зовнішню торгівлю» як форму.

Встановлено, що зовнішня торгівля представляє собою сферу міжнародної економіки, яка за рахунок обміну товарів та послуг між країнами забезпечує їм економічний розвиток.

Виявлено, що зовнішній торгівлі притаманні певні характеристики ознаки і що вона має три види та проявляється в різних формах.

Відзначено, що серед факторів, що впливають на рівень зовнішньої торгівлі слід виокремити: поглиблення міжнародного поділу праці та поглиблена інтернаціоналізація світового господарства; науково-технічний прогрес та інноваційний розвиток; концентрація і централізація виробництва і капіталу на національних і міжнародних ринках; вивезення капіталу, масштаб прямих інвестицій; просторове розширення і збільшення числа зон вільної торгівлі та митних союзів; втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність та сприяння розвитку зовнішньої торгівлі.

Доведено, що зовнішня торгівля – це контрольований, регульований процес.

Наведено систему регулювання та оцінки зовнішньої торгівлі, яка включає цілий комплекс заходів, спрямованих на збільшення чи зменшення обсягів зовнішньої торгівлі, контролю від нечесної конкуренції, вирішенні державних питань та захисту національних виробників, а також на реалізацію національних інтересів на міжнародній арені

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З США

2.1. Характеристика українсько-американських торгівельних відносин

Останні роки Україна активно приймає участь у розвитку світової економіки через торгівлю. Україна є державою з відкритою економікою і відноситься до категорії тих, що розвивається.

Як визначає Кушнір Н. О.: «Протягом 1996–2019 рр. економіка України була найбільш чутливою до економічних процесів, що відбувалися у США. Незважаючи на те, що частка США у структурі міжнародної торгівлі України є порівняно невисокою, ефект США є достатньо впливовим. Економічні процеси у США відчутно впливають не лише на Україну, а й на багато інших економік світу, що підтверджує панівну роль економіки США у світі та важливість мультиплікативних ефектів від міжнародної торгівлі» [16, 17].

Сполучені Штати Америки – одна з наймогутніших та впливовіших держав сучасності. Після розпаду Радянського Союзу Сполучені Штати мають дуже широку політику у Східній Європі, приділяючи увагу в тому числі і Україні.

Українсько-американські зовнішньоторгівельні відносини мають тривалу історію, яка бере свій початок у другій половині XIX століття. У цей період США почали активно розвивати свою економіку, і їм стали потрібні нові ринки збуту для своїх товарів. Україна була одним із таких ринків.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році зовнішньоекономічні відносини між Україною та США почали розвиватися заново. У 1992 році між країнами було встановлено дипломатичні відносини, а 6 травня 1992 року вперше була підписана

Угода про торговельні відносини між Україною та США, її метою було

сприяння та підтримка торгівлі товарами та послугами [18].

У цьому документі прописувалися основні принципи співробітництва, такі як недискримінаційний режим для товарів та послуг, заходи для заохочення розширення комерційних контактів з метою збільшення торгівлі, спрощення процедури роботи торгових урядових представництв із громадянами, а також режим роботи комерційних представництв, порядок вирішення суперечок [18].

Подальше оформлення торговельно-економічних відносин відбулося в угоді про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво [19].

Ця угода описує процес скасування сплати мит, зборів та інших витрат на продукти, обладнання та інші предмети, які є в наявності або використовуються як послуга; статус цивільного та військового персоналу.

В цілому у 1990-х роках зовнішньоторгівельні відносини між Україною та США розвивалися досить повільно. Це було пов'язано з економічною кризою в Україні та політичною нестабільністю в країні.

У 2000-х роках зовнішньоторгівельні відносини між Україною та США стали розвиватися більш динамічно. Це було пов'язано з економічним зростанням в Україні та поглибленням політичного партнерства між країнами.

1 квітня 2008 року було підписано нову Угоду про торгівлю та інвестиції (карту пріоритетів співпраці між Україною та Сполученими Штатами Америки) та створено Раду США-Україна [20].

Підписавши цю угоду, Україна стала членом Світової організації торгівлі (16 травня 2008 р.).

У 2014 році, після початку російської агресії проти України, США стали одним із головних партнерів України у сфері зовнішньоекономічної допомоги. США надали Україні значну фінансову допомогу, а також допомогу в озброєнні та навчанні українських військових.

З 2014 року зовнішньоторгівельні відносини між Україною та США продовжують розвиватися. Обсяги торгівлі між країнами постійно зростають.

Загалом історію українсько-американських зовнішньоторгівельних відносин можна розділити на три етапи:

1. Перший етап (1870-1914 рр.) - період активного розвитку торгівлі між США та Російською імперією, в тому числі між США та Україною.
2. Другий етап (1914-1991 рр.) - період перерви в розвитку українсько-американських зовнішньоторгівельних відносин через Першу світову війну, революції в СРСР, холодну війну.
3. Третій етап (1991-дотепер) - період відновлення та розвитку українсько-американських зовнішньоторгівельних відносин.

Основними тенденціями розвитку українсько-американських зовнішньоторгівельних відносин є:

- ✓ Постійний ріст товарообігу між країнами.
- ✓ Збільшення частки високотехнологічної продукції в українському експорті до США.
- ✓ Зростання інвестицій з США в українську економіку.

Договірні-правові основи двосторонніх відносин між Україною та США включають понад 150 документів, у тому числі 128 чинних угод між Україною та США [17, 21].

Основними нормативно-правовими документами, що регламентують торговельно-економічні відносини між США та Україною представлено в Табл.2.1.

Головним органом, що контролює питання зовнішньої торгівлі у українсько-американських стосунках є Комісія зі стратегічного співробітництва [17].

Крім того, питаннями ефективного забезпечення розвитку торговельно-економічної співпраці між Україною та США займається Українсько-Американська Рада з торгівлі та інвестицій [24, 25].

Таблиця 2.1.

Нормативно-правове регулювання торговельно-економічних відносин між США та Україною	
Дата укладення	Офіційні двосторонні документи
6.05.1992	Угода про торговельні відносини між Україною і Сполученими Штатами Америки
7.05.1992	Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво
4.03.1994	Спільна Заява про створення Українсько-американської Комісії сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям
1.03.1994	Сфера компетенції Українсько-американської спільної Комісії сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям
04.03.1994	Спільна заява про співробітництво в галузі економіки і торгівлі між Сполученими Штатами Америки й Україною
22.11.1994	Спільна заява щодо розвитку торгівлі та інвестицій
5.09.2000	Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки
28.03.2008	Угода про торговельне та інвестиційне співробітництво між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки
9.12.2008	Хартія Україна – США про стратегічне партнерство

Джерело: [22, 23]

Починаючи з 2008 року, основним документом, що регламентував співпрацю між США та Україною, була Хартія Україна – США про стратегічне партнерство, в якій прописані положення щодо сприяння

розвитку торгівлі між державами та вдосконаленню доступу на ринки товарів та послуг [17].

У 2021 році між Україною та США підписано нову Хартію про стратегічне партнерство [26]. Її завдання поглибити партнерство на благо двох демократичних держав та розширити співробітництво з широкого спектру спільних пріоритетів [17].

До 2020 року в США діяла Генералізована система преференцій, яка надавала можливість Україні ввозити на територію США понад 3500 категорій товарів без сплати мит [27].

В цілому зовнішньоторгівельні взаємовідносини між Україною та США мають тривалу історію і зберігають певну стабільність у напрямку розвитку партнерського співробітництва.

2.2. Аналіз структури зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та США

Співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки у торговельній сфері протягом останніх 30 років розвивалося досить стрімко. Основною проблемою України щодо зовнішньої торгівлі з її стратегічними партнерами, та з США в тому числі є від'ємний зовнішній баланс та типи товарів в зовнішній торгівлі, що вимагає негайного втручання та вирішення. За останні п'ять років, зовнішня торгівля між США та Україною збільшувалась за рахунок потреби у диверсифікації зовнішньої торгівлі. Динаміка зовнішньої торгівлі України та США та України наведено у табл.2.2

Таблиця 2.2

Статистичні данні зовнішньої торгівлі товарами України з США протягом
2018-2022 років

	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Сальдо
2018	1111359.4	2962372.5	-1851013.1
% до поп. року	134.20	117,3	
2019	978635.3	3284435.8	-2305800.5
% до поп. року	88.06	110.87	
2020	983942	3068698.2	-2084756.2
% до поп. року	100.54	93.43	
2021	1610459.5	3333257.3	-1722797.9
% до поп. року	163.67	108.62	
2022	6020580.7	6186613.5	-166032.8
% до поп. року	373.84	185.60	

Джерело: складено автором за [28]

Відповідно до вищезазначеної таблиці, експорт товарів з України до США протягом 2018-2022 років тільки зростав. У 2018 році експорт товарів склав 1111359,4 тисячі доларів, у 2019 - 978635.3 тисячі доларів, у 2020 році - 983942 тисячі доларів, у 2021 році - 1610459.5 тисячі доларів, і у 2022 році - 6020580.7 тисяч доларів. Лише показник 2019 року нижче за показник у 2018 році. Це пов'язано з епідемією COVID-19, оскільки через епідемію не працювало нічого.

Імпорт товарів України з США У 2018 році склав 2962372.5 тисячі доларів, у 2019 - 3284435.8 тисячі доларів, у 2020 році - 3068698.2 тисячі доларів, у 2021 році - 3333257.3 тисячі доларів, і у 2022 році - 6186613.5 тисяч доларів. Протягом 5 років ми бачимо тенденцію до зростання і у імпорті товарів.

Щодо сальдо зовнішньої торгівлі товарами України з США, то протягом 2018-2022 років, воно від'ємне, що є поганим показником для розвитку нашої держави.

Основними статтями українського експорту до США є:

- ✓ Продовольчі товари (зернові, олія, м'ясо, риба) - 39% від загального обсягу українського експорту до США у 2022 році.
- ✓ Металобрухт - 21%.
- ✓ Хімічні товари - 13%.
- ✓ Машини та обладнання - 10%.

Продовольчі товари є традиційно однією з найважливіших статей українського експорту до США. Україна є одним із найбільших постачальників зернових, олії та м'яса в США. Вона експортує широкий спектр продовольчих товарів, зокрема:

- Зернові - пшениця, кукурудза, ячмінь, жито, овес. (1,5 мільярда доларів США у 2022 році)
- Олія - соняшникова, оливкова, соєва, ріпакова. (0,5 мільярда доларів США у 2022 році)
- М'ясо - яловичина, свинина, птиця, м'ясо кролика. (0,3 мільярда доларів США у 2022 році)
- Риба - лосось, форель, тріска, тунець.
- Молочні продукти - молоко, сир, масло.
- Сухофрукти - абрикоси, вишня, слива, курага.
- Кондитерські вироби - шоколад, печиво, торти.

Металобрухт є також важливою статтею українського експорту до США. Україна є одним із найбільших постачальників металобрухту в США. Він використовується для виробництва широкого спектру продукції, зокрема, сталі, чавуну, алюмінію, міді. У 2022 році Україна експортувала в США металобрухту на суму 1,8 мільярдів доларів США. Україна має значні запаси, які є результатом розбудови промисловості в країні в радянський період. Він є цінним ресурсом, який може бути переплавлений для виробництва нової продукції.

США є одним із найбільших споживачів цього продукту в світі. Експорт металобрухту з України в США сприяє розвитку економіки обох країн. Україна отримує валютні надходження, а США отримує доступ до цінного ресурсу. В останні роки спостерігається тенденція до зростання експорту металобрухту з України в США. Це пов'язано з декількома факторами, зокрема, з розвитком промисловості в Україні, з зростанням цін у світі та з сприятливими умовами для торгівлі між Україною та США. Оскільки в Україні металобрухт у надлишку, то очікується, що експорт

металобрухту з України в США буде продовжувати зростати в майбутньому.

Також Україна є одним із провідних постачальників хімічних товарів в США. Хімічні товари включають в себе широкий спектр продукції, зокрема, мінеральні добрива, органічні хімічні речовини, фармацевтичні препарати. У 2022 році Україна експортувала в США хімічних товарів на суму 1,1 мільярдів доларів США. Це становить близько 13% від загального обсягу українського експорту до США.

Найбільшими статтями українського експорту хімічних товарів до США є:

- Мінеральні добрива - 0,6 мільярда доларів США.
- Органічні хімічні речовини - 0,3 мільярда доларів США.
- Фармацевтичні препарати - 0,2 мільярда доларів США.

Україна є одним із найбільших постачальників мінеральних добрив. Вона має значні запаси сировини для виробництва мінеральних добрив, зокрема, калійних солей, аміаку та фосфатів.

США є одним із найбільших у світі покупців мінеральних добрив. Вони використовуються для підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Експорт хімічної продукції з України до США сприяє економічному розвитку обох країн, оскільки Україна отримує валютну виручку, а США – доступ до цінних продуктів. Останніми роками спостерігається тенденція зростання експорту хімічної продукції з України до США. Це зумовлено кількома факторами, зокрема розвитком українського сільського господарства, зростанням світового попиту на мінеральні добрива та сприятливими умовами торгівлі між Україною та США.

Щодо машин та обладнання, то Україна є одним із провідних постачальників машин та обладнання в США. Вони включають в себе багато видів продукції, зокрема, автомобілі, трактори, обладнання для харчової промисловості, електротехнічне обладнання тощо. У 2022 році Україна експортувала в США машин та обладнання на суму 0,9 мільярдів доларів США. Це становить близько 10% від загального обсягу українського експорту до США.

Найбільшими статтями українського експорту машин та обладнання до США є:

- Сільськогосподарські машини - 0,3 мільярдів доларів США.
- Електротехнічне обладнання - 0,2 мільярдів доларів США.
- Машини для обробки металу - 0,2 мільярдів доларів США.

В останні роки спостерігається тенденція до зростання експорту машин та обладнання з України в США. Це пов'язано з декількома факторами, зокрема, з розвитком машинобудівної промисловості в Україні, з зростанням попиту на машини та обладнання у світі та з сприятливими умовами для торгівлі між Україною та США. Україна має потенціал для подальшого зростання експорту машин та обладнання в США. Для цього Україні необхідно розвивати машинобудівну промисловість, інвестувати в дослідження та розробки, а також створювати сприятливий інвестиційний клімат

В останні роки значно зросла частка високотехнологічної продукції в українському експорті до США.

Основними статтями американського імпорту з України є:

- Фермерські товари (зернові, олія, м'ясо)
- Хімічні товари
- Машини та обладнання

У 2022 році США були третім за величиною постачальником сільськогосподарської продукції в Україну, після Туреччини та Польщі. США експортували в Україну сільськогосподарської продукції на суму 1,2 мільярда доларів США, що на 30 % більше, ніж у 2021 році. Основними товарами, які США експортують в Україну, є:

- Кукурудза
- Пшениця
- Соняшникова олія
- М'ясо
- Молоко

Імпорт сільськогосподарських товарів з США в Україну є важливим фактором для забезпечення продовольчої безпеки країни. США є одним із найбільших виробників сільськогосподарської продукції в світі, і Україна має доступ до широкого спектру якісних сільськогосподарських товарів, які експортуються з США. Імпорт фермерських товарів з США в Україну також сприяє розвитку української економіки. Україна має потенціал для збільшення імпорту сільськогосподарських товарів з США. У країні є зростаючий попит на якісні сільськогосподарські товари, і США мають можливість задовольнити цей попит.

У 2022 році США були четвертим за величиною постачальником хімічних товарів в Україну, після Німеччини, Китаю та Туреччини. США експортували в Україну хімічних товарів на суму 1,1 мільярда доларів США, що на 20 % більше, ніж у 2021 році.

Основними товарами, які США експортують в Україну, є:

- Агрохімікати
- Фармацевтичні препарати
- Сучасні матеріали
- Хімічні реактиви

У 2022 році експорт хімічних товарів склав 2,5 мільярда доларів США, що становить близько 10 % загального експорту України. Україна має потенціал для збільшення імпорту хімічних товарів з США. У країні є зростаючий попит на якісні хімічні товари, і США мають можливість задовольнити цей попит. Очікується, що обсяг імпорту хімічних товарів з США до України буде зростати в наступні роки. Це пов'язано з декількома факторами, зокрема:

1. Відновлення економіки України після війни.
2. Зростання попиту на хімічні товари в Україні.
3. Пріоритетне ставлення української влади до диверсифікації джерел постачання хімічної продукції.

Основними конкурентами США на українському ринку хімічних товарів є Німеччина, Китай та Туреччина.

У 2022 році США були третім за величиною постачальником машин і обладнання в Україну, після Німеччини та Китаю. США експортували в Україну машин і обладнання на суму 1,5 мільярда доларів США, що на 25 % більше, ніж у 2021 році.

Основними товарами, які США експортують в Україну, є

- Машини для промисловості
- Машини для сільського господарства
- Машини для будівництва
- Обладнання для транспорту

Імпорт машин і обладнання з США в Україну є важливим фактором для забезпечення розвитку промисловості та сільського господарства країни. США є одним із найбільших виробників машин і обладнання в світі, і Україна має доступ до широкого спектру якісних машин і обладнання, які експортуються з США. Імпорт машин і обладнання з США в Україну також сприяє розвитку української економіки. Україна має

потенціал для збільшення імпорту машин і обладнання з США. У країні є зростаючий попит на якісні машини та обладнання, і США мають можливість задовольнити цей попит. Очікується, що обсяг імпорту машин і обладнання з США до України також буде зростати в наступні роки.

Основними конкурентами США на українському ринку машин і обладнання є Німеччина, Китай та Туреччина.

Географічна структура експорту товарів України представлена на Рис.2.1.

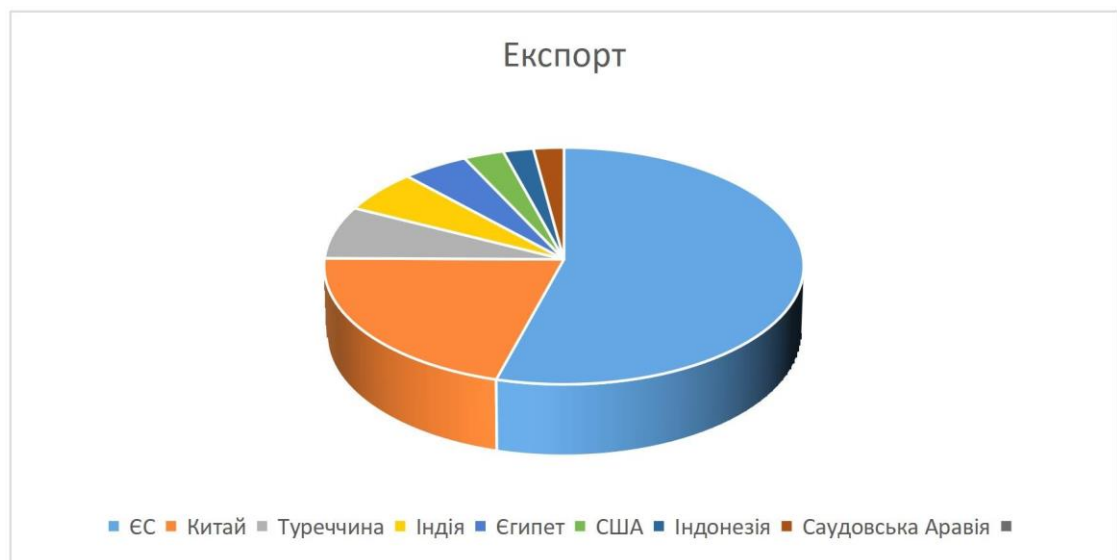

Рис.2.1. Географічна структура експорту товарів України, 2022, %

Джерело: складено автором за [28]

Рис. 2.1. демонструє, що у структурі експорту товарів експорт в США займає десь 8 місце.

Динаміка експорту та імпорту товарів з України в США представлено на Рис .2.2.

Рис.2.2. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з США, млн.дол.США

Джерело: складено автором за [28]

Рис. 2.2. демонструє нерівномірність та хвилюватість у обсягах зовнішньої торгівлі товарами між Україною та США.

Якщо проаналізувати: «конкурентний ландшафт (competitive landscape) зовнішньої торгівлі України та США через показник порівняльних переваг (RCA), ми зможемо зробити висновок, що США мають значні виявлені переваги у торгівлі з Україною у торгівлі продуктами сільського господарства, органічної та неорганічної хімії, озброєнням (Рис.2.3.)

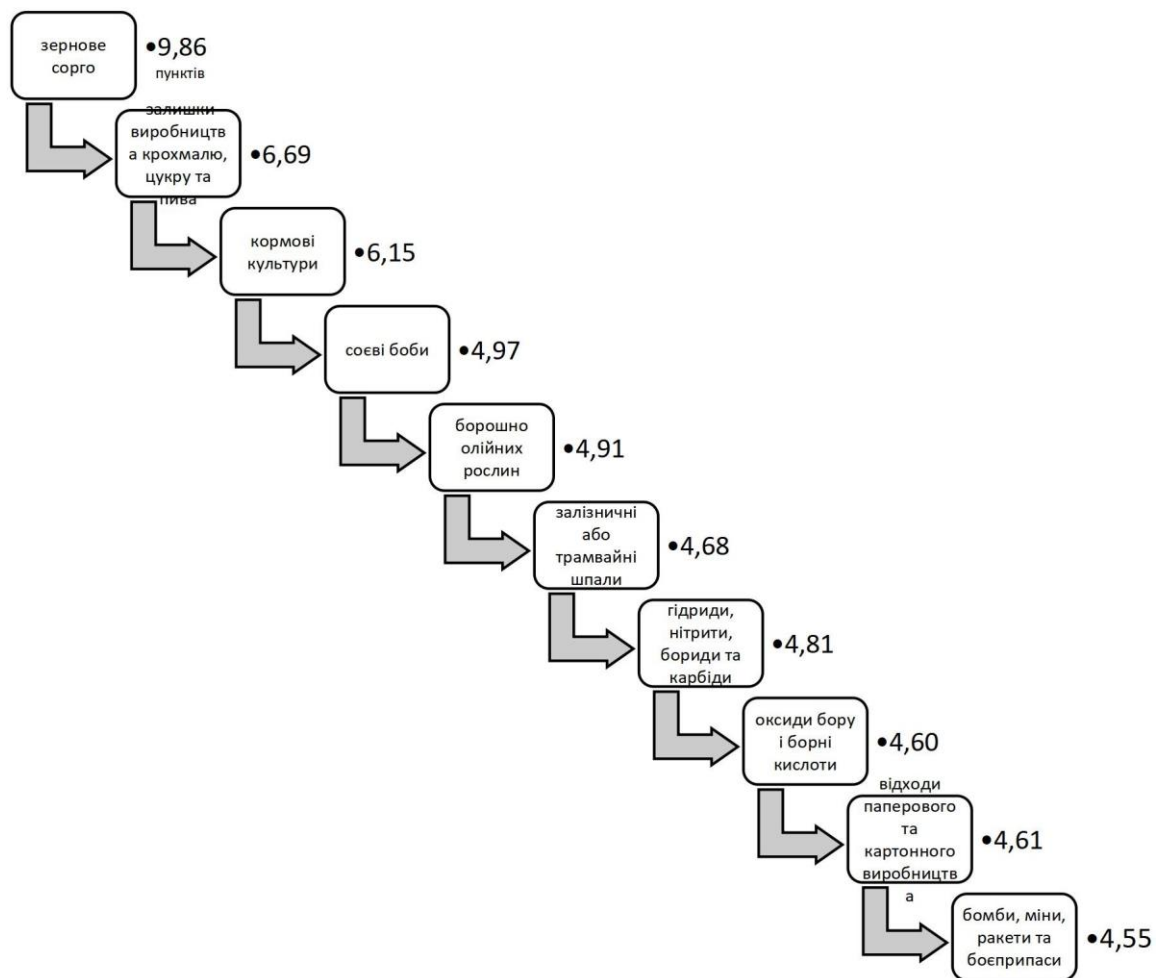

Рис.2.3. Переваги США у торгівлі з Україною через показник порівняльних переваг (RCA)

Джерело: сформовано автором

Україна має високі показники індексу за товарними позиціями, що традиційно превалюють у структурі національного експорту (Рис. 2.4.) [28].

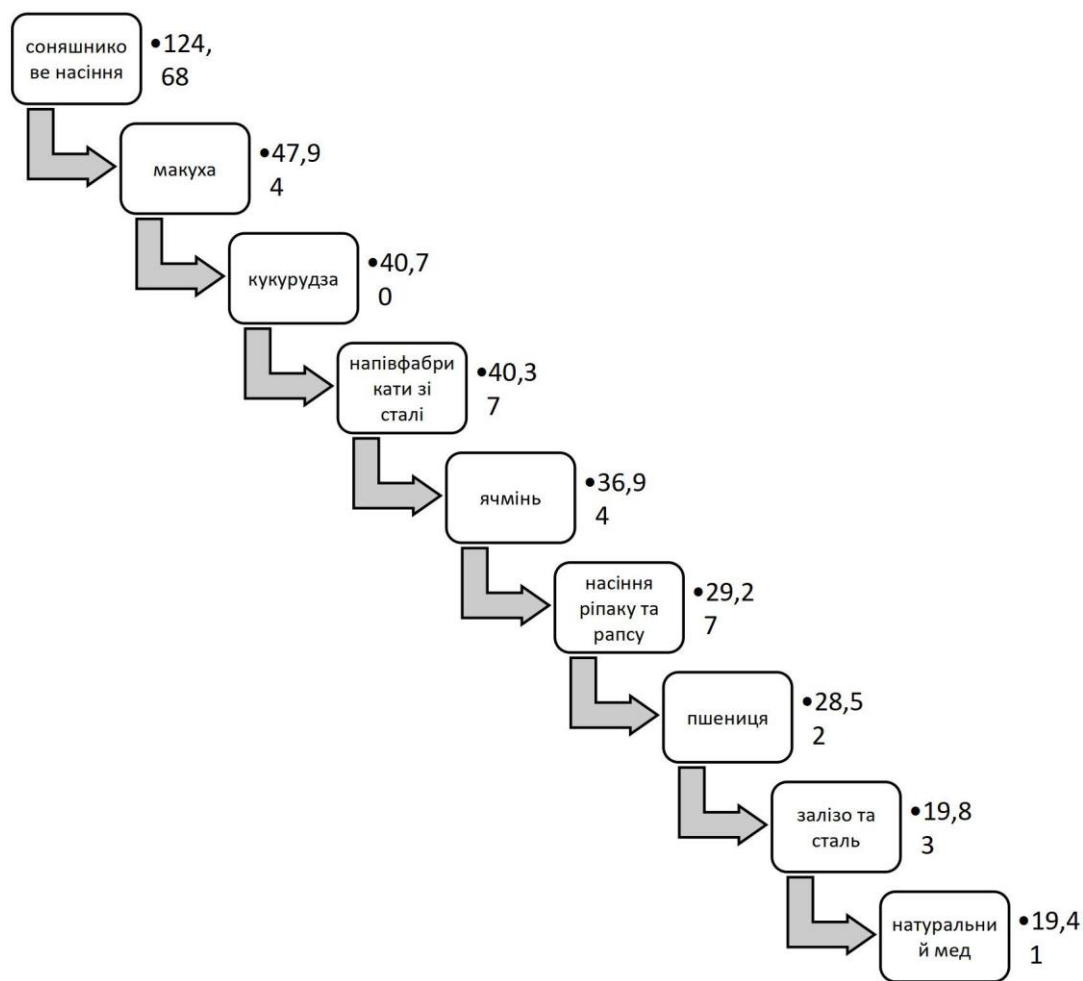

Рис.2.4. Переваги України у торгівлі з США через показник порівняльних переваг (RCA)

Джерело: сформовано автором

Також можна зазначити, що значення індексу за ключовими позиціями у експорті України є високим (понад 19), в той час як за товарними позиціями, в яких перевага виявлена у США – вони не такі значні (4,5 і вище). При цьому, як свідчить загальна оцінка ландшафту, США мають перевагу у понад 900 з 1200 досліджених товарних позицій, головним чином віднесених до готової продукції, таких як машини, обладнання, інструменти та споживчі товари.

Переважна ж кількість товарних позицій, у яких виявлена перевага належить Україні – це сировинна сільськогосподарська продукція, метали, деревообробна сировина, а також окремі види продукції машинобудівного сектору (кораблі), споживчих товарів (меблі, одяг, взуття). Зіставлення структури експорту України до США та ландшафту переваг свідчить про те, що Україна постачає на ринок США саме ті позиції, в яких має конкурентну перевагу, однак очевидно, що переваги у експорті видів продукції з високою доданою вартістю не реалізуються сповна, найбільш ймовірною причиною чого є митне регулювання та нетарифні обмеження, що застосовуються з боку США щодо таких видів продукції.

За період з початку 9річної війни з Росією, відбулися певні зміни структурі українського експорту до США, що на наш погляд, як і у випадку взаємодії з ЄС, є наслідком переорієнтації усіх регіонів країни з російського ринку збуту на західні ринки. Відбулося зростання експорту металів, сільськогосподарської продукції, розширився асортимент споживчих товарів та росте роль товарів, віднесених до середньо і високотехнологічних [32].

Зовнішньоторгівельні відносини між Україною та США окрім торгівлі товарами включають в себе також і торгівлю послугами. Експорт послуг з України до США у своєму вартісному обсязі переважає над експортом товарів. У цілому США є одним із найбільших партнерів у сфері зовнішньої торгівлі послугами для України.

Географічна структура експорту послуг України представлено на Рис. 2.5.

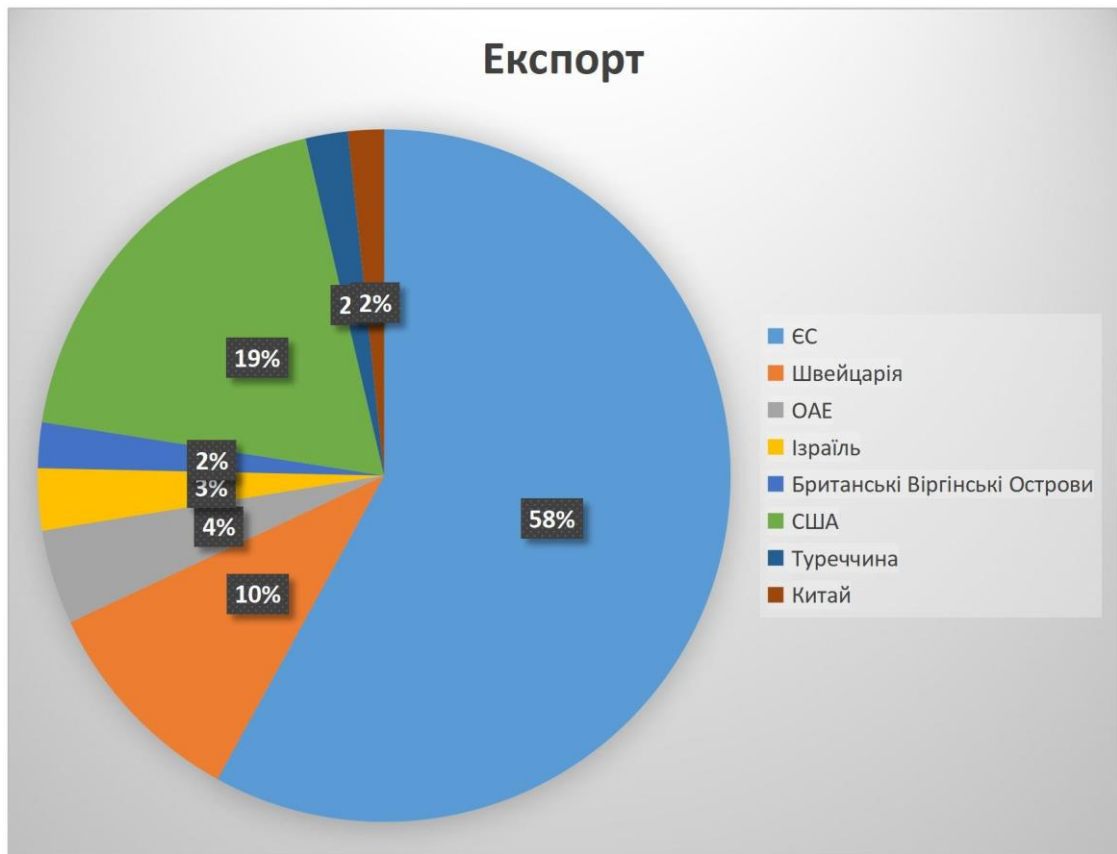

Рис. 2.5. Географічна структура експорту послуг України

Джерело: складено автором за [28]

З Рис. 2.5. можна зробити висновок, що по експорту послуг в зовнішній торгівлі України Сполучені Штати Америки займають другу позицію.

Експорт послуг з України до США за видами представлено в Табл 2.3..

З Табл 2.3. можна побачити, що найбільший відсоток у експорті послуг до США займають послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги. Лідерство цієї позиції простежується майже на протязі 10 років поспіль. Друге місце займають транспортні послуги.

Таблиця 2.3.

Експорт послуг з України до США за їх видами*, 2014 та 2021

Види послуг	2014		2021		2021, % до 2014
	тис.дол. США	% до загального обсягу	тис.дол. США	% до загального обсягу	
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	866,2	0,1	1164	0,1	134,4
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	4488	0,7	5219,5	0,3	116,3
Транспортні послуги	166353,9	24,2	222550,2	11,6	133,8
Послуги, пов'язані з подорожами	7697,2	1,1	12350,7	0,7	160,5
Послуги з будівництва	1851,1	0,3	4290,1	0,2	231,8
Послуги зі страхування	3852,9	0,6	2815,7	0,2	73,1
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	30487,3	4,4	31457,2	1,7	103,2
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	2995	0,4	4104,7	0,2	137,1
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	360015,6	52,3	1393598	73,2	387,1
Ділові послуги	105671,4	15,4	217148,5	11,4	205,5
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	3154,7	0,5	2796,6	0,2	88,6
Державні та урядові послуги	11,4	0	3775,7	0,2	33120,2
Всього	687444,7	100	1901270,8	100	276,6

*без урахування Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей

Джерело: складено автором за [28]

На Рис. 2.6 наведено імпорт послуг до України за країнами походження.

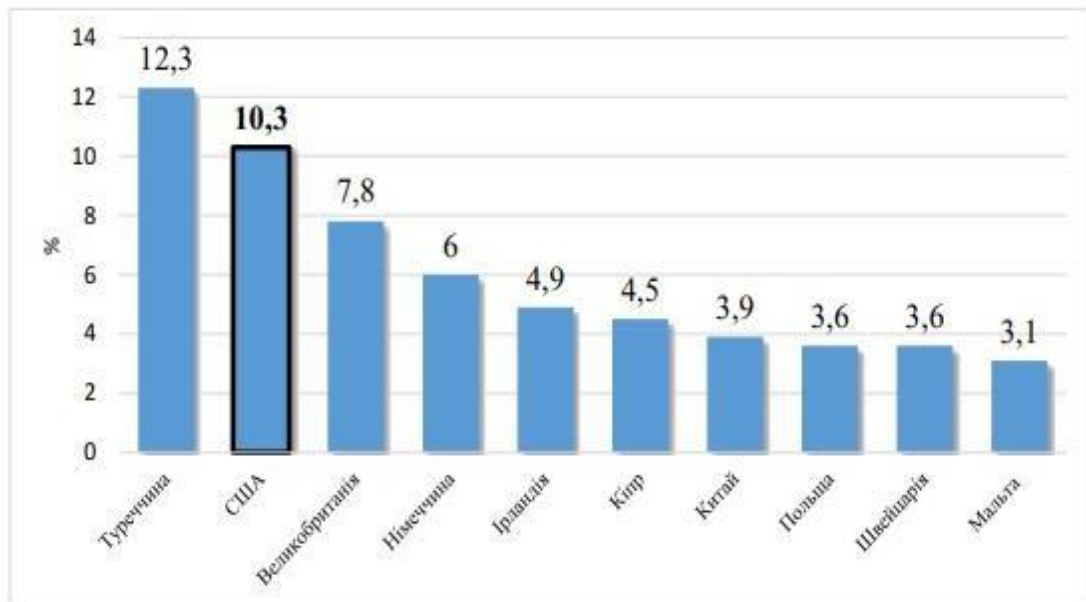

Рис. 2.6. Географічна структура імпорту послуг до України, 2022, %

Джерело: складено автором за [28]

Наведені дані демонструють, що США є другою країною, яка надає достатньо високий відсоток послуг резидентам України у порівнянні з іншими державами.

Рис. 2.7. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України з США, млн.дол.США

Джерело: складено автором за [28]

Проведений аналіз демонструє, що динаміка торгівлі товарами має хвилеподібний характер, в той час як обсяги торгівлі послугами зростають помірно, але зі сталими темпами. З 2000 року негативне сальдо торгівлі товарами поглиблюється, в той час як у торгівлі послугами за досліджуваний період воно було позитивним у 2012, 2013 роках та у період 2018 -2021. Причинами хвилеподібної динаміки торгівлі товарами, окрім макроекономічних факторів, ймовірно є більший вплив митно-тарифного регулювання з боку США, аніж у випадку торгівлі послугами (внутрішній ринок США характеризується ліберальним регулюванням щодо доступу надавачів іноземних послуг), та війни з РФ. Помітним є зниження обсягів експорту з України до США після 2014 року, що обумовлено скороченням експорту основних товарних позицій, що реалізовувалися окупованими промисловими регіонами України, та загальним погіршенням безпекового середовища реалізації зовнішньоторговельних операцій.

2.3 Оцінка впливу зовнішньої торгівлі між України та США на розвиток національної економіки

Економічна взаємодія різних за масштабами економік має свої, специфічні риси. Траєкторія таких відносин визначається географічними, історичними, політичними факторами та рівнем розвитку економічних систем, що взаємодіють.

Від останнього чинника залежить глибина та пріоритетні сфери співпраці, напрями регулювання торгівлі (рівноправна конкурентна

взаємодія чи створення преференційних умов торгівлі для малої економіки), а відтак і наслідки для національних економік. Окрім цього, економічні процеси у потужних економіках, таких як США, неодмінно більшою чи меншою мірою впливають на інші національні господарські системи залежно від тісноти економічних зв'язків між ними. Економічні шоки в окремих великих економіках можуть взаємно посилюватися та передаватися далі меншим за розміром країнам. Наприклад, зростання сукупного попиту в США стимулює зростання товарообігу Штатів з Єврозоною та Китаєм. А для таких малих відкритих економік, як Україна, це може мати подвійний ефект — безпосередньо через торгівлю зі США, а також опосередковано через торгівлю з Єврозоною та Китаєм [32].

Основною ознакою, що в цілому визначає торгівлю між Україною та США, є формат економічних відносин між великою та малою за масштабами економіками, відповідно до якого США для України є вагомим за обсягами торгівлі партнером, в той час як Україна для США в силу помірних масштабів свого експорту та імпорту стратегічним партнером не є, а тому залишається на периферії американських торговельних інтересів. Географічна віддаленість ринків України та США також негативно впливають на розширення торгівлі. Для США основними партнерами у експорті та імпорті є територіально близькі Канада та Мексика, для України — країни Європейського Союзу та країни СНД.

У торговельних взаємовідносинах між США та Україною, як і у решті взаємодій світового торговельного лідера з перехідними економіками та країнами що розвиваються, прослідковується значний вплив політичної складової. У стратегічному партнерстві України і США донині превалює політично-безпекова площина, співпраця в межах якої посилилася у зв'язку з військовою агресією Росії. До відносно недавнього часу поглибленню торговельної співпраці перешкоджала політична невизначеність та багатовекторність зовнішньополітичного курсу України. Відсутність практичного сприяння розвитку стратегічного партнерства між державами гальмувала зовнішньоекономічну активність підприємств у напрямку торгівлі зі США.

Експерти-аналітики зазначають, що нині Україна багато в чому є типовим торговим партнером США з розряду країн, що розвиваються через низку ознак:

- США мають позитивне сальдо торгового балансу з Україною;
- значна частина американського експорту до України – товари низької вартості;
- імпорт з України в США становить змішаний набір товарів, причому деякі з них належать до товарів, що виготовляються із додаванням незначної вартості до кінцевого продукту на кінцевому етапі виготовлення, що характерно для країн, що розвиваються;
- товарообіг з Україною кілька років зростає швидше від середнього товарообігу з рештою світу .

У торговельних відносинах між країнами відчутним є вплив фактору Китаю, який для України є головним торговим партнером у вимірі окремо взятої національної економіки, а для США – головним конкурентом. Аналіз статистичних даних щодо географічної спрямованості торгівлі

України свідчить, що США не є ключовим напрямком українського товарного експорту. У розрізі окремих національних юрисдикцій товари з України у 2022 році експортувалися головним чином до Китаю, Польщі, Туреччини, Італії.

Особливий інтерес з огляду на прогнозовані трансформації у географії зовнішньої торгівлі, пов'язані з фактичним розірванням торговельних відносин з РФ, становить період з 2013 року. Порівняно з 2013 роком у 2021 імпорт зі США зріс на 20,7%, в той час як експорт з України до США збільшився на 83%. Негативне сальдо у торгівлі товарами у 2021 році становило 1722,8 млн дол.США, що на 7,9% менше, аніж у 2013 році. 2018-2021 став періодом найбільш динамічного поглиблення торговельних відносин між Україною та США.

З 2018 по 2021 рік експорт товарів з України до США зріс на 499,1 млн дол. (+44,9%), імпорт – на 371 млн. дол (+12,4%). Що стосується торгівлі послугами, то за період з 2018 по 2021 рік експорт послуг з України до США зріс на 940 млн дол. (+92,9%), імпорт – на 332,7 млн дол. (+72,2%). Порівняно з 2013 роком експорт послуг з України до США становив 269%, імпорт – на 219,5%, позитивне сальдо зросло понад як утричі. Аналіз структури двосторонньої торгівлі України та США дає змогу визначити її особливості. У складі українського товарного експорту до США станом на 2021 рік переважала сировинна продукція. Так, 70% експорту формувалося лише трьома товарними групами – чорні метали (56,6%), вироби з чорних металів (8,8%), руди, шлаки і зола (4,7%), в той час як у імпорті до України переважала продукція з високим ступенем обробки, що відноситься до середньо та високотехнологічної – засоби наземного транспорту (32,2%), ядерні реактори, котли (10,2%), електричні машини (4,7%). У імпорті зі США значними є вартісні обсяги мінерального палива, нафти та нафтопродуктів, що становили 687,8 млн дол. США, або 20% загального імпорту зі США, хоча це становить лише 4,8% загального вартісного обсягу імпорту мінерального палива до України [32].

Характерною рисою торговельної співпраці України зі США є переважання у національному експорті послуг (у 2022 році на експорт послуг припадало 54% сукупного експорту України до США). У структурі торгівлі послугами України простежується чітка спеціалізація на експорті послуг у сфері телекомунікацій, комп'ютерних та інформаційних послуг, на які припадає 1393,6 млн дол., що становить 73,3% експорту послуг до США, та 36% всього експорту даного виду послуг з України. Другу та третю позиції у експорті займають транспортні послуги (11,7%) та ділові (11,4%).

Імпортує Україна зі США головним чином державні та урядові послуги (58,8% загального обсягу), послуги пов'язані з фінансовою діяльністю (12,9%) та ділові (10,9%). Державні та урядові послуги

охоплюють послуги, надані анклавними, такими як посольства і військові бази, послуги, надані або придбані у приймаючій країні дипломатами, співробітниками консульств і персоналом військових баз, що знаходяться за кордоном. Вага зазначених послуг у структурі імпорту зі США, а також те, що на США припадає понад 39% імпорту зазначеного виду послуг, може свідчити про високу роль економічної дипломатії у відносинах країн, значний вплив США на інституційний розвиток України та значну роль державних та урядових органів США у формуванні засад безпекової політики України.

Ймовірно, експорт України до США внаслідок розгортання військового конфлікту з РФ буде зростати (за умови завершення бойових дій та нормалізації безпекових умов) через низку причин. По-перше, перед вітчизняними експортерами постане необхідність пошуку нових ринків збуту через розрив торговельних відносин з РФ, а торгівля зі США може стати перспективним напрямом реалізації експортного потенціалу. По друге – інтерес уряду США щодо підтримки економіки України може реалізуватися у лібералізації доступу на ринок країни для експортерів з України. В таких умовах ті регіони, що характеризувалися найбільш тісними торговельними відносинами з РФ, можуть скористатися можливістю переорієнтації торговельних потоків на західний напрям. Однією з перешкод, що може виникнути на шляху такої лібералізації, може стати вагомість Китаю у зовнішній торгівлі України. Інвестиційна та торговельна діяльність китайських компаній за кордоном, в тому числі в Україні, перебуває під постійним моніторингом органів регулювання торгівлі США. Надмірна політизація відносин України зі США, применшення ролі США у економічному розвитку України на противагу визнанню Китаю як головного стратегічного партнера й відповідні підходи до розбудови відносин на цьому ґрунті з боку влади в недалекому минулому, піддаються критиці окремих експертів.

Так В. Юрчишин, ще задовго до повномасштабної агресії РФ проти України, коли невизначена позиція Китаю щодо агресії Росії ще не мала впливу на двосторонні торговельно економічні зв'язки КНР з Україною, спростовував твердження, що саме Китай, а не США, в силу більшої ваги у міжнародній торгівлі з Україною є головним економічним стратегічним партнером України.

Він зазначає, що саме від США в подальшому буде залежати життєздатність української економіки та вважає, що потенційні втрати від послаблення економічних контактів між Україною і Китаєм, не будуть критичними для вітчизняної економіки, оскільки переважну частину українського експорту до Китаю становить аграрна та харчова продукція, високий попит на яку буде зберігатися надалі. Слід додати, що і економічні засади функціонування економіки США, і інституційна її основа, і відповідний досвід у її формуванні є більш близькими для України на етапі її просування до вільного ринку з ЄС та пов'язаного з цим реформування національної економіки. Відтак якісне вдосконалення структури експорту та реформування інституційно організаційного середовища реалізації зовнішньоторгівельних операцій, що має місце на етапі асоціації з ЄС та підготовки до приєднання до союзу, синхронізується із переглядом стратегічних пріоритетів у торгівлі України і США, сприяє поглибленню торговельних відносин між державами.

Головним проблемним питанням у відносинах США і Китаю є передача технологій, головним чином тих, що напряду чи опосередковано застосовуються у оборонній сфері. Враховуючи нарощення виробництва озброєнь в Україні у зв'язку з конфліктом з Росією та імпорту, саме цей сектор економіки перебуває під особливою увагою з боку органів національної безпеки США, оскільки уряд країни вважає поглиблення

співпраці України та Китаю у сфері виробництва літаків, двигунів та іншої технологічно ємної продукції найбільш ризиковою сферою та звинувачує Китай у спробі отримати економічний зиск від військових технологій, вироблених іншими країнами. Прикладом такого прихованого протистояння Китаю та США в Україні став конфлікт між Україною та китайськими інвесторами, що придбали значний пакет акцій авіабудівного підприємства «Мотор Січ».

Китайське державне оборонне підприємство «Skyrizon» придбало 50% українського підприємства та було внесено США в список MEU (Military EndUser) як таке, що діє в інтересах китайської армії і становить загрозу національній безпеці США. Радою національної безпеки та оборони України на підставі розслідування про порушення процедури придбання акцій було прийнято рішення про націоналізацію підприємства. Хоча безпосередньо США не виступає стороною даного конфлікту, вочевидь саме застереження уряду США сприяло прийняттю такого рішення Україною [32].

Це зрештою позначилося на інвестиційній привабливості українських підприємств для китайських інвесторів, однак враховуючи незначну частку інвестицій з Китаю у економіку України, що становить менше 0,5% у загальній структурі порівняно з 2,6% інвестицій, що надходять зі США, це суттєво не вплине на національну економіку [32]. Тому, висловлене Т. Зосименко твердження про те, що у налагодженні торговельної та інших форм економічної співпраці з КНР Україні доцільно дотримуватись принципу поміркованої відкритості, своєчасно виставляючи бар'єри китайській діяльності, яка шкодить національним інтересам, набуває неабиякої актуальності в умовах політичної, і почасти торговельної поляризації у світовому господарстві, пов'язаної із війною в Україні.

В цілому можна зазначити, що у сфері регулювання торговельних відносин між Україною та США існують типові проблемні питання,

характерні і для співпраці України з іншими розвинутими економіками, насамперед – невідповідність українського експорту стандартам якості імпортера та неналежний рівень адміністрування експортно-імпортних операцій (складність процедур, неналежна та недостатньо прозора робота митної служби), та проблеми пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності.

Окрім цього, перешкодою на шляху розширення українського експорту до США є така особливість механізму регулювання торговельних відносин, як акцентуація безпекової компоненти у всіх сферах економіки країни. Однак, зближення України в сфері торгівлі з ЄС, Канадою та Великобританією в результаті створення зон вільної торгівлі, може побічно позитивно вплинути і на трансформацію відносин зі США.

Поглиблення співпраці з Європейським Союзом після початку війни (отримання статусу кандидата на вступ до ЄС), на наше переконання, опосередковано позитивно впливатиме на торгівлю між США та ЄС. Так, як свідчить статистика, динамізація росту торговельних потоків між Україною та США відбулася після вступу в дію Угоди про Асоціацію з ЄС. Вочевидь, прогрес України в імплементації умов щодо створення зони вільної торгівлі створює «зелене світло» для двосторонньої торгівлі між Україною та США, сприяючи формуванню позитивного іміджу України як надійного торговельного партнера.

Так, гармонізація українського законодавства із європейським з поміж іншого, має забезпечити інтеграцію України у глобальні процеси торгівлі та прискорити взаємне узгодження правил торгівлі через введення в дію механізмів адміністрування експортно-імпортних операцій таких як Автоматизована система економічних операторів, запровадження принципу єдиного вікна та єдиного адміністративного документу (митної декларації), приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Створити правові та інституційні засади для покращення торговельних відносин зі США може передбачене Угодою про асоціацію вдосконалення митного контролю та забезпечення транспарентності торговельних операцій, економічних й управлінських процесів загалом. Подолання корупції у всіх сферах економіки України, що є центральним завданням на шляху до приєднання України до ЄС, покращить і середовище для торговельної співпраці між Україною та США.

Висновки до розділу 2

В розділі продемонстровано, що Сполучені Штати Америки – одна з наймогутніших та впливовіших держав сучасності.

Визначено, що українсько-американські зовнішньоторгівельні відносини мають тривалу історію.

В роботі розглянуто основні нормативно-правові документи, що регламентують зовнішньоторгівельні відносини між США і Україною.

Проаналізовано структуру зовнішньої торгівлі товарами та послугами між США та Україною.

Відзначено, що основною ознакою, що в цілому визначає торгівлю між Україною та США, є формат економічних відносин між великою та малою за масштабами економіками, відповідно до якого США для України є вагомим за обсягами торгівлі партнером, в той час як Україна для США в силу помірних масштабів свого експорту та імпорту стратегічним партнером не є, а тому залишається на периферії американських торговельних інтересів.

Доведено, що у торговельних відносинах між Україною та США відчутним є вплив фактору Китаю, який для України є головним торговим партнером у вимірі окремо взятої національної економіки, а для США – головним конкурентом. Аналіз статистичних даних щодо географічної спрямованості торгівлі України свідчить, що США не є ключовим напрямком українського товарного експорту. У розрізі окремих національних юрисдикцій товари з України у 2022 році експортувалися головним чином до Китаю, Польщі, Туреччини, Італії.

Визначено також, що експорт послуг з України до США у своєму вартісному обсязі переважає над експортом товарів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА США

3.1. Фактори сприяння розвитку зовнішньоторгівельних відносин України з США

Перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин України з США є позитивними, оскільки обидві країни мають спільні інтереси в напрямку реалізації окремих складових зовнішньоторгівельної політики. Також агресія Росії проти України призвела до зростання торговельного співробітництва між Україною та США.

США є важливим партнером для України в плані економічного розвитку держави. Торгівельні відносини між країнами є ланкою, яка направлена на сприяння та зміцнення зв'язків між ними.

Основними проблемами в розвитку зовнішньоторгівельних відносин між Україною та США є:

- невідповідність українського експорту стандартам якості в США
- складність процедури оформлення експортно-імпоротної операції в Україні
- недостатньо прозора робота митних служб
- проблеми пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності.

Ці фактори можна віднести до чинників негативного впливу.

Також серед факторів, які опосередковано впливають на торгівлю між Україною та США є відносини з ЄС. Аналіз статистичних даних дає можливість стверджувати, що зріст торговельних обсягів між Україною та США відбувся саме після вступу в дію Угоди про Асоціацію України з ЄС, оскільки це характеризувало Україну як надійного партнера.

Окрім того програма адаптації України до вимог ЄС в рамках здійснення інтеграційної політики вимагає від України гармонізації та

спільного узгодження правил торгівлі через введення в дію механізмів адміністрування експортно-імпортних операцій таких як: Автоматизована система економічних операторів, запровадження принципу єдиного вікна та єдиного адміністративного документу (митної декларації), а також приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту. О безпосередньо характеризується як чинники позитивного впливу.

Відсутність угоди про вільну торгівлю зі США на сучасному етапі до 2020 року компенсувала наявна в США Генералізована система преференцій, яка давала змогу ввозити з України до США безмитно понад 3,5 тис. видів товарів. Повернення безмитного статусу очікувано призведе до зростання обсягів українського експорту.

У травні 2022 в якості заходу підтримки економіки України в умовах військової агресії США скасували на рік 25% додаткове мито на українську сталь, що було запроваджено у 2018 році. Враховуючи позитивну динаміку експорту металів з України до США та зростання попиту на метал на внутрішньому ринку США, такий захід мав би суттєво сприяти українським підприємствам, що реалізують експорт сталі. Однак на момент скасування мита Україна в результаті бойових дій вже втратила 1/3 виробничих потужностей, а з шести сталеливарних заводів працював лише один, тому запровадження такого послаблення мало би економічний ефект лише в разі відновлення роботи заводів та повного деблокування морських транспортних коридорів. [46]

Важливим питанням в напрямку розвитку зовнішньоторгівельних відносин між Україною та США є питання створення зони вільної торгівлі. Поки що це відкладається на урядовому рівні. Але це безпосередньо би сприяло розвитку зовнішньоторгівельних відносин між державами.

Що стосується перспектив розширення торгівлі зі США, то деякі економісти зазначають, що: «в силу значної віддаленості та різниці у

масштабах економік, Україна у торговельному плані не є стратегічним партнером для США, займаючи вкрай малу частку у торговельних потоках США. Цю відмінність можна розглядати як вигідну позицію для України – послаблення обмежень доступу на ринок США не несе значної конкурентної загрози для американських виробників. Водночас для українських експортерів – це можливість реалізувати потенціал у постачанні продукції хімічної промисловості, металів та руд, попит на які з боку індустрії США зростає. Саме тому найближчим часом може відбутися посилення торговельної співпраці між промисловими регіонами України та США, а у повоєнному відновленні України зростання інвестицій з боку США у разі створення належних сприятливих умов з боку України, може бути спрямоване у машинобудівний сектор, зокрема у літакобудування та виробництво двигунів, що також розширить експортний потенціал України. На підтвердження необхідності поглиблення торговельного співробітництва між країнами доцільно кількісно оцінити ступінь впливу торгівлі зі США на процеси економічного зростання в Україні, провівши статистичне вимірювання впливу показників двосторонньої торгівлі на головний макроекономічний індикатор, що характеризує економічне зростання країни – валовий внутрішній продукт. Без сумніву, зважаючи на зростаючі обсяги взаємної торгівлі та поглиблення інтеграційних процесів, найбільший вплив на економічне зростання та розвиток України має і надалі матиме торгівля з ЄС. Разом з тим, в результаті розриву торговельних відносин з РФ, відбудеться переорієнтація торговельних потоків, раніше спрямованих у напрямі торгівлі з агресором, що створює можливості для розширення сфер ефективної співпраці зі США. Процеси трансформації географії потоків товарів і послуг з України розпочалися ще у 2014 році, однак відкритим є питання про те, якою мірою змінився вплив торгівлі з РФ на макроекономічні показники, та якою є роль торгівлі зі США у забезпеченні економічного зростання України. Попередні дослідження, зокрема

економетрична модель О.Василиці, побудована на основі логарифмування річних показників експорту України до США, імпорту США до України, експорту України до Росії, імпорту Росії до України та ВВП України у часовому періоді 1996–2016 рр, виявили, що торгівля з РФ у цей період часу мала значно більш статистично суттєвий вплив на макроекономічні показники (ВВП) України, аніж торгівля зі США» [23, 39].

Ось кілька конкретних перспектив розвитку зовнішньоторговельних відносин України з США:

- ✓ Зростання обсягів торгівлі фермерськими товарами. США є одним із найбільших споживачів сільськогосподарської продукції в світі, а Україна є одним із найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі.
- ✓ Розвиток співробітництва в сфері машинобудування. США є одним із найбільших виробників машин і обладнання в світі, а Україна має потужний машинобудівний сектор.
- ✓ Зростання обсягів торгівлі технологіями. США є одним із світових лідерів у галузі технологій, а Україна має потенціал для розвитку технологічного сектору.

Для реалізації цих перспектив необхідно, щоб обидві країни докладали зусиль для розвитку торговельних відносин. Зокрема, необхідно:

- Укладення нових торговельних угод між країнами.
- Створення сприятливих умов для ведення бізнесу в обох країнах.
- Розповсюдження українського бізнесу в США та американського бізнесу в Україні

Політична стабільність в Україні та стратегічне партнерство з США є ключовими факторами для розвитку зовнішньоторговельних відносин. Зміцнення демократії в Україні сприяє побудові довгострокових

партнерських відносин, що може спонукати американські компанії до інвестицій та співпраці в різних галузях економіки.

Україна має потужний енергетичний потенціал, а розвиток співпраці в енергетичному секторі може забезпечити економічний ріст. Зокрема, спільні проекти у сфері видобутку та транспортування енергоносіїв можуть зміцнити енергетичну безпеку обох країн.

Розвиток співпраці в галузі технологій та інновацій може стати каталізатором економічного зростання. Обмін досвідом та технологічними рішеннями сприяє створенню нових можливостей для підприємництва та підвищенню конкурентоспроможності.

Активна робота над зменшенням торговельних бар'єрів сприяє збільшенню обсягів торгівлі між Україною та США. Виробники обох країн можуть отримати більший доступ до ринків, що сприяє загальному економічному зростанню.

Україна та Сполучені Штати Америки мають потенціал для розширення співпраці в різних сферах. Важливим елементом є також розвиток культурного обміну та освітніх ініціатив. Спільні програми обміну студентами та викладачами можуть зміцнити взаєморозуміння між народами та сприяти культурній взаємодії.

Потенціал розвитку торговельних відносин може також збільшуватися через участь у міжнародних економічних організаціях та укладання більшої кількості зовнішньоекономічних угод. Запровадження інноваційних підходів до торгівлі та інвестицій може забезпечити сталі та збалансовані відносини.

Крім того, співпраця в галузі науки та досліджень може призвести до спільних наукових досягнень та технологічних інновацій. Об'єднані зусилля українських та американських науковців можуть призвести до

вирішення важливих глобальних викликів, таких як зміна клімату та охорона навколишнього середовища.

Загальноновизнано, що створення сприятливого клімату для бізнесу, вдосконалення правової системи та забезпечення відкритості ринків є ключовими аспектами для приваблення інвестицій. У разі успішної реалізації цих заходів, співпраця між Україною та США може стати прикладом ефективних та вигідних зовнішньоторговельних відносин.

3.2. Вдосконалення експортної стратегії України задля розвитку зовнішньоторгівельних відносин Україна- США

Сучасні тенденції розвитку експортно-імпоротної діяльності та зовнішньоторговельної політики України підтверджують, що ключовим завданням державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності є створення ефективної системи підтримки експорту, яка забезпечить сталий економічний розвиток і реалізацію експортного потенціалу держави. З цією метою необхідно реалізувати комплекс заходів з модернізації та підвищення міжнародної конкурентоспроможності експортного виробництва, оптимізації існуючих систем правової, організаційно-економічної, науково-технічної, інфраструктурної та інших систем забезпечення експортно-імпоротної діяльності України. Тому необхідний комплекс заходів, які будуть сприяти вдосконаленню експортної складової торгової політики України в умовах поглиблення зовнішньоекономічної інтеграції, зокрема через інструментарій СОТ, і подолання негативних наслідків світової фінансової кризи [34, С. 129]

Слід визначити ключові фактори які впливають на зовнішню торгівлю України.

По-перше, необхідна перебудова інституційної інфраструктури сприяння експорту та активізація застосування механізмів СОТ для

захисту національних економічних інтересів. Розвиток комерційної дипломатії - інтернаціонального компонента системи захисту національних інтересів держави у сфері міжнародної торгівлі, який, власне, став наслідком розвитку механізмів СОТ, передбачає створення системи інституцій, спрямованої на забезпечення національних комерційних інтересів [13, С. 151].

Перебудова національної інституційної інфраструктури сприяння експорту української продукції передбачає перебудову системи органів підтримки експорту на державному, громадському, регіональному та приватному рівнях. Систему забезпечення експортної діяльності України доцільно формувати як за рахунок підвищення ефективності та диверсифікації існуючих функцій державних органів, так і шляхом впровадження принципово нових механізмів. Інструментами діяльності таких інституцій є:

- участь у дво- та багатосторонніх переговорах між країнами з економічних і торгівельних питань;
- відстоювання економічних інтересів держави у відповідних міжнародних організаціях;
- робота торгівельних або економічних місій, або представництв при посольствах;
- діяльність закордонних представництв національних торгово-промислових палат і асоціацій.

Комерційна дипломатія також передбачає впровадження заходів дипломатичного характеру щодо сприяння участі України в системних міжнародних коопераційних проектах.

Доцільно створення національних маркетингових і сервісних мереж на пріоритетних закордонних ринках, а також формування мережі підтримки національних виробників, насамперед малих і середніх

підприємств, у сфері міжнародної торгівлі. У такі мережі слід залучати капітал і комерційні можливості авторитетних місцевих компаній і банків, які володіють інформацією про стан ринку і з відповідними комерційними контактами. Держава могла б ініціювати цей процес через створення на найбільш важливих світових ринках торговельних домів, бізнес- центрів і технічних центрів на акціонерних засадах, спільно з комерційними і банківськими структурами України.

Необхідним є створення в Україні регіональних центрів сприяння експорту, які б надавали консультаційні послуги місцевим виробникам, поширювали інформацію щодо стану відповідних ринків і вимог до якості продуктів і послуг, допомагали шукати потенційних партнерів тощо. Відзначимо, що потенціал комерційної дипломатії в контексті захисту національних економічних інтересів за допомогою інструментарію СОТ Україна далеко не вичерпала.

По-друге, поглиблення торгово-економічної інтеграції з окремими країнами- партнерами, митними та інтеграційними союзами та іншими економічними утвореннями.

Вступ до СОТ, підписання ряду угод про створення ЗВТ та ЗВТ+ поклало початок новому етапу розвитку української торговельної політики. Разом з тим актуальною для країни залишається реалізація багатовекторної торговельно- економічної інтеграції, що має свій негативний прояв у невизначеності для бізнесу та інвесторів щодо майбутнього стратегічного напрямку розвитку торговельної політики. Загострення міжнародної конкуренції, активізація зусиль регіональної інтеграції серед країн світу, зростання загроз поглиблення стагнаційних процесів у світовій економіці - створюють досить несприятливі умови для модернізації української зовнішньоекономічної стратегії [14, С.26].

Ситуація, що склалася, вимагає від України надзвичайної гнучкості щодо відстоювання національних економічних інтересів.

Порівняльний аналіз переваг і недоліків вибору регіонального вектора торгової інтеграції України, свідчить, що в умовах існування високого рівня ризиків їм відповідає політика збалансованих зовнішньоекономічних відносин: продовження курсу на європейську інтеграцію, а також взаємовигідне партнерство з іншими країнами, котре включає в себе розвиток секторального співробітництва у сферах, що становлять взаємний інтерес, і активізація науково-технологічної та виробничої кооперації між країнами з можливістю спільного виходу на зовнішні ринки.

По-третє, вдосконалення митних процедур. Як свідчать опитування вітчизняних та іноземних підприємців, якість послуг щодо виконання митних процедур, характер їх організації, рівень автоматизації і в кінцевому підсумку - терміни митного оформлення товарів в Україні значно поступаються значенням середніх показників, що сформувалися у міжнародній практиці. З метою мінімізації непродуктивних витрат часу і з огляду на необхідність збільшення рівня надходжень від митних платежів до державного бюджету потрібно найближчим часом вжити заходів щодо вдосконалення митного законодавства. Перш за все це стосується способів нарахування і процедур сплати митних платежів, регламентів організації контрольних процедур; реформування систем комплексного контролю за додержанням митного законодавства. Крім того, актуальною залишається проблема подальшої гармонізації національного митного законодавства до стандартів ЄС, що стосуються, зокрема, принципів і процедур виявлення контрафактної продукції, реалізації митного контролю, законності перетинання митного кордону культурними цінностями.

По-четверте, завершення реформування систем технічного регулювання та стандартизації. Проблема вдосконалення національних технічних, санітарних і фітосанітарних стандартів відповідно до міжнародної практики є стратегічно важливою для розвитку вітчизняного експорту. В даний час, наприклад, в українському законодавстві з питань

безпеки продуктів харчування не існує затвердженого в ЄС обов'язкової вимоги до виробників щодо використання аналізу ризиків та застосування принципу критичної контрольної точки. Гармонізація системи стандартів з вимогами ЄС, поліпшення норм безпеки харчових продуктів сприятимуть реалізації експортного потенціалу вітчизняної промисловості (перш за все харчової) на ринку ЄС.

По-п'яте, модернізація і нормування системи державної допомоги. Членство у СОТ і стратегічна євроінтеграційна орієнтація нашої держави обумовлюють доцільність створення прозорої правової основи регулювання системи надання державної допомоги, гармонізованої з правилами ЄС. У відповідному законодавчому акті необхідно зафіксувати, зокрема, що державна допомога повинна бути транспарентною, не повинна дискримінувати комерційні інтереси вітчизняних та іноземних суб'єктів ринкової конкуренції і спотворювати умови конкуренції. При цьому доцільно врахувати існуючі в даний час звані «групові виключення», затверджені в ЄС, а саме: дозволяється пряме і опосередковане державне фінансування проектів з екологічним ефектом, заходів щодо усунення наслідків екологічних і техногенних катастроф, стихійних катастроф, впровадження нових енергозберігаючих технологій, розбудови інфраструктури підтримки науково-дослідної та інноваційної діяльності малих і середніх підприємств, програм реалізації структурних перетворень в депресивних регіонах України, проектів підвищення кваліфікації осіб, які втратили роботу в результаті ініційованих державою (або наднаціональними органами) заходів по реструктуризації промисловості тощо.

Крім того, найважливішим заходом є вдосконалення фінансових механізмів регулювання і підтримки діяльності експортерів. Варто відзначити, що завдання щодо впровадження механізмів державної підтримки експортної діяльності (кредитування, страхування експорту, гарантування участі українських експортерів у тендерах за кордоном)

було актуалізовано ще на початку світової фінансово-економічної кризи у 2008 році.

Таким чином, вдосконалення експортної політики України передбачає виконання наступного комплексу заходів:

- впровадження програм підтримки експорту за рахунок комплементарного фінансування з державного, місцевих бюджетів та приватних джерел з урахуванням принципів і зобов'язань, визнаних Україною при вступі до СОТ;
- формування державних програм підтримки кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють експортну діяльність і мають високий потенціал зростання міжнародної конкурентоспроможності;
- реалізація програм по фінансуванню потенційних покупців української продукції шляхом створення національної лізингової компанії, метою роботи якої могло б стати створення умов для закупівель іноземними державними і приватними замовниками високотехнологічних товарів українського виробництва;
- проведення НБУ переобліку банківських векселів, що дозволить збільшити обсяг оборотних коштів експортерів і сприятиме розширенню виробництва експортної продукції;
- впровадження системи добровільного страхування експортних кредитів на випадок зростання втрат від амплітудних коливань валютного курсу; неплатоспроможності покупця в силу форс-мажорних обставин; відмови іноземного покупця від продукції. Сприяння формуванню національного ринку факторингових та форфейтингових послуг;
- поширення практики торгового фінансування малих і середніх підприємств;
- впровадження механізмів експортного кредитування та

експортного страхування, зокрема створення або визначення серед вже існуючих спеціалізованих фінансових установ у цій сфері.

Забезпечення прозорості механізму відшкодування ПДВ та запобігання зловживань у цій сфері є одним із заходів, що сприяють удосконаленню експортної політики України.

Для обмеження порушень в сфері відшкодування ПДВ у вітчизняній науці і практиці напрацьовано вже ряд пропозицій, зокрема:

- усунення можливості реалізації безтоварних операцій, які лише створюють ілюзію здійснення господарських дій і переведення безготівкових коштів у готівку;
- усунення можливості звернення безтоварних податкових накладних;
- повна автоматизація адміністрування ПДВ;
- впровадження систем контролю надходження та відшкодування ПДВ в режимі реального часу;
- відмова у відшкодуванні ПДВ в разі фактичного ненадходження коштів від постачальників продукції в бюджет;
- надання можливості відшкодування ПДВ лише за умови подання платником розрахунку експортного відшкодування ПДВ разом з декларацією;
- впровадження принципу відшкодування ПДВ тільки в рахунок майбутніх платежів ПДВ в разі виникнення від'ємного значення ПДВ за операціями купівлі- продажу товарів у межах митної території України, що на кінець звітного періоду залишилися нереалізованими [16, С. 21];
- застосування практики оформлення боргу з відшкодування

ПДВ облігаціями з поетапним їх погашенням і фіксованою ставкою прибутковості, а також впровадження фінансових санкцій за несвоєчасне відшкодування ПДВ.

Інформатизація зовнішніх економічних зв'язків України повинна передбачати впровадження такого комплексу заходів:

- 1) створення комплексної інформаційної системи в галузі зовнішньої економічної діяльності та державного моніторингу щодо здійснення експортно-імпортних операцій;
- 2) підвищення рівня обізнаності національних експортерів щодо цінової ситуації на зовнішніх ринках, а також щодо стандартів і технічних вимог, які стосуються традиційних і потенційних нових продуктів українського експорту;
- 3) забезпечення інформаційно-методичної підтримки в процесі пошуку і відбору перспективних зовнішніх ринків для збуту продукції українських підприємств;
- 4) створення єдиної інформаційної бази даних тендерів, які проводяться в зарубіжних країнах, надання системної інформаційної та консультаційної допомоги українським компаніям для забезпечення їх участі в міжнародних тендерах, виставках і ярмарках;
- 5) оперативне інформування експортно орієнтованими малих та середніх підприємств та широкого кола представників вітчизняного бізнесу щодо проблем і тенденцій розвитку міжнародної торгівлі, змін торговельної політики України та її ключових торговельних партнерів шляхом поширення інформаційних брошур, аналітичних матеріалів, проведення консультацій і тренінгів [40, С. 14].

Наступним заходом щодо модернізації торгової політики є ідентифікація пріоритетних галузей, які потребують державної підтримки розвитку експортної діяльності. В умовах поглиблення системи міжнародного поділу праці та загострення конкуренції на міжнародних ринках стає недоцільним і неможливим підтримувати всі сектори економіки України.

Для забезпечення концентрації національних ресурсів на підтримку найбільш перспективних з точки зору потенціалу зростання міжнародної конкурентоспроможності галузей необхідно на державному рівні затвердити систему відповідних селекційних критеріїв. Аналіз торговельної політики країн світу дає нам підстави до числа таких критеріїв віднести: динаміку попиту на продукцію на світових ринках; рівень економічної ефективності експорту продукції; ступінь наукомісткості створюваної продукції; внутрішній мультиплікативний ефект розвитку суміжних галузей від нарощування виробництва продукції, що експортується, тощо.

На основі цих критеріїв необхідно сформувати механізми заохочення експорту продукції найбільш перспективних галузей, при цьому така підтримка не повинна обтяжувати Державний бюджет України, тобто повинна надаватися у першу чергу не в грошовій формі, а на рівні інформаційного забезпечення та підтримки функціональних напрямків (наприклад, інноваційна продукція безвідносно до галузі походження).

Крім того, назріла необхідність розробки і реалізації національної програми підвищення міжнародної конкурентоспроможності національних компаній України з відповідними деталізованими секторними планами дій. Вже зараз можна прогнозувати перспективу втрати порівняльних конкурентних переваг щодо деяких «базових» експортних галузей. Важливим вектором досягнення міжнародної конкурентоспроможності є також стимулювання розвитку міжгалузевих комплексів технологічно пов'язаних виробництв (кластерів), здатних швидко нарощувати експорт наукомістких товарів, технологій, а також інформаційно-комунікаційних, науково-технічних, інжинірингових, ділових, освітніх та інших високотехнологічних послуг.

В умовах глобальних трансформаційних перетворень, що відбуваються під впливом відмови багатьох країн світу від відкритості

національної економіки, під впливом політики «неопротекціонізму» та поширення «шоків» COVID-19 – у системі міжнародної торгівлі відбуваються кардинальні структурні міни, негативні наслідки яких можливо нівелювати виключно за рахунок запровадження системних заходів економічного регулювання міжнародної торгівлі. Особливо цей висновок стає актуальним для України, експортна політика якої напряду впливає на фінансову, бюджетну та соціально-економічну стабільність національної економіки.

3.3. Пропозиції щодо напрямків активізації зовнішньої торгівлі України з США

Розглядаючи напрями активізації взаємної торгівлі між Україною та США треба відштовхуватись, в першу чергу, від можливостей, які відкриваються перед Україною підтримуючи та розвиваючи зв'язки з США.

З метою активізації напрямів співпраці між Україною та США в контексті зовнішньої торгівлі нами були розроблені основні рекомендації:

- створення належного середовища для виробництва готової та високотехнологічної продукції в країні;
- захист та підтримка перспективних вітчизняних високотехнологічних виробників та здійснення заходів щодо активізації технічної допомоги та фінансової підтримки експорту;
- підвищення високотехнологічності виробництва України;
- інтенсифікація маркетингових підходів українських компаній в США;

- відкриття на території нашої держави філій і дочірніх підприємств американських ТНК.

Із метою визначення подальшого розвитку в галузі торгівлі міжСША та Україною ми скористалися прогнозним методом (Рис. 3.1.)

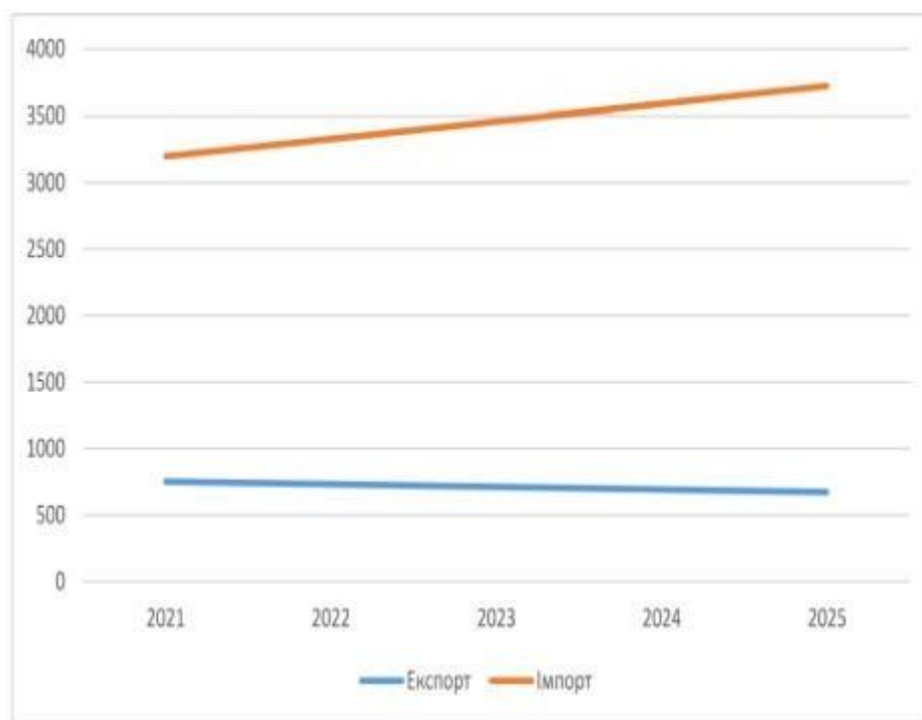

Рис. 3.1. Прогноз динаміки зовнішньоторгівельного обороту торгівлі товарами між Україною та США у 2021-2025 роках, млн доларів США

Джерело: сформовано автором на основі [27,28]

На базі даних за 2003-2020 рік нами був розроблений тренд динаміки зовнішньоторговельного обороту торгівлі товарами між Україною та США на 2021-2025 роки. Із 2021 по 2025 роки спостерігається значне падіння експорту, який з показника в 752 млн. дол США упаде до 673 млн.дол США. На фоні негативного тренду експорту, який розпочався в 2013 році показники прогнозування на майбутнє не можуть бути позитивними. Щодо

імпорту в Україну, то тут тенденція йде до зростання, досягнувши відмітки в 3,7 млрд. дол США в 2025 році, тоді як за 2021 рік цей показник становить 3,1 млрд дол США.

У 2021-2025 роках на зовнішньополітичне становище України впливатиме насамперед турбулентність і непередбачуваність світових процесів, висхідна геополітична конфліктогенність на фоні кризи глобальних і регіональних структур безпеки. Іншим чинником впливу буде складна й суперечлива внутрішньополітична динаміка. Українську дипломатію очікуватимуть виклики і випробування на ключових зовнішніх напрямках, у першу чергу - російському. Зовнішньополітичним пріоритетом залишатимуться питання безпеки.

Для вирішення поточних проблем та підвищення ефективності торговельно-економічного співробітництва між Україною та США було б доцільно розглянути низку інструментів для вдосконалення такої співпраці (Тал 3.1.)

Таблиця 3.1.

**Інструменти вдосконалення торговельно-економічного співробітництва
між Україною та США**

Вектори	Інструменти	
	Цільові зони	Приклади реалізації
Зовнішня торгівля	Розширення асортименту експорту	За рахунок органічної продукції
		Шоколадні та кондитерські вироби
		Центри обслуговування та ремонту літаків
	Диверсифікація механізмів підтримки внутрішнього експорту	Підготовка діяльності торгової місії
		Події B2B для представників українського та американського бізнесу
		Створення експортно-кредитних агентств (ECA) та торгових будинків
Юридичний	Законодавче регулювання режиму торгівлі послугами	Доповнення Угоди про вільну торгівлю між Україною та США розділом про регулювання торгівлі послугами
	Гармонізація міжнародного законодавства про стандартизацію та сертифікацію	Укладення угоди про співпрацю у галузі стандартизації між Українським науково-дослідним та навчальним центром стандартизації, сертифікації та проблем якості і Американським національним інститутом стандартів
		Часткова гармонізація з європейськими стандартами ідентична міжнародним
	Запровадження Верховного суду з питань інтелектуальної власності	Розгляд питань інтелектуальної власності на основі нового Економічного процесуального кодексу
Інституційний	Офіс сприяння експорту	Створення платформи B2G та веб-порталу для експортерів
	Створення координаційного агентства для спрощення процедур торгівлі	Створення робочої групи для повідомлень СОТ про зобов'язання в межах категорій В та С.
	Введення в експлуатацію Національного агентства з інтелектуальної власності	Це забезпечить єдине вікно для видачі захисних документів та спростить процедури видачі для заявників
Технологічний	Інформатизація митної системи	Вдосконалення національної системи ІНСПЕКТОР
	Оцифровка фіскальної системи	Електронне адміністрування ПДВ та реєстр боргу з ПДВ
	Прискорення курсу приватизації	Проведення приватизації на електронних платформах із використанням системи ProZorro

Висновки до розділу 3

В розділі 3 зазначено, що перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин України з США є позитивними. Обидві країни мають спільні інтереси у сфері економіки, політики та безпеки. Війна в Україні призвела до зростання торговельного співробітництва між Україною та США.

Політична стабільність в Україні та стратегічне партнерство з США є ключовими факторами для розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Доведено, що серед конкретних перспектив розвитку зовнішньоторговельних відносин України з США слід визначити: Зростання обсягів торгівлі фермерськими товарами. США є одним із найбільших споживачів сільськогосподарської продукції в світі, а Україна є одним із найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі. Розвиток співробітництва в сфері машинобудування. США є одним із найбільших виробників машин і обладнання в світі, а Україна має потужний машинобудівний сектор. Зростання обсягів торгівлі технологіями. США є одним із світових лідерів у галузі технологій, а Україна має потенціал для розвитку технологічного сектору.

Для реалізації означених перспектив в роботі запропоновані заходи по їх реалізації.

Також в роботі запропоновані шляхи вдосконалення експортної стратегії та активізації зовнішньої торгівлі України в цілому задля покращення показників розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та США.

ВИСНОВКИ

В першому розділі роботи проведено дослідження сутності поняття «зовнішня торгівля».

Відзначено, що всіх науковців, що досліджують категорію «зовнішня торгівля» можна поділити на три групи: на тих, що розглядають цю категорію як сферу; на тих, що визначають зовнішню торгівлю як процес; і на тих, що розглядають «зовнішню торгівлю» як форму.

Встановлено, що зовнішня торгівля представляє собою сферу міжнародної економіки, яка за рахунок обміну товарів та послуг між країнами забезпечує їм економічний розвиток.

Виявлено, що зовнішній торгівлі притаманні певні характеристики ознаки і що вона має три види та проявляється в різних формах.

Відзначено, що серед факторів, що впливають на рівень зовнішньої торгівлі слід виокремити: поглиблення міжнародного поділу праці та поглиблена інтернаціоналізація світового господарства; науково-технічний прогрес та інноваційний розвиток; концентрація і централізація виробництва і капіталу на національних і міжнародних ринках; вивезення капіталу, масштаб прямих інвестицій; просторове розширення і збільшення числа зон вільної торгівлі та митних союзів; втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність та сприяння розвитку зовнішньої торгівлі.

Доведено, що зовнішня торгівля – це контрольований, регульований процес.

Наведено систему регулювання та оцінки зовнішньої торгівлі, яка включає цілий комплекс заходів, спрямованих на збільшення чи зменшення обсягів зовнішньої торгівлі, контролю від нечесної конкуренції, вирішенні державних питань та захисту національних виробників, а також на реалізацію національних інтересів на міжнародній арені

В розділі 2 продемонстровано, що Сполучені Штати Америки – одна з наймогутніших та впливовіших держав сучасності.

Визначено, що українсько-американські зовнішньоторгівельні відносини мають тривалу історію.

В роботі розглянуто основні нормативно-правові документи, що регламентують зовнішньоторгівельні відносини між США і Україною.

Проаналізовано структуру зовнішньої торгівлі товарами та послугами між США та Україною.

Відзначено, що основною ознакою, що в цілому визначає торгівлю між Україною та США, є формат економічних відносин між великою та малою за масштабами економіками, відповідно до якого США для України є вагомим за обсягами торгівлі партнером, в той час як Україна для США в силу помірних масштабів свого експорту та імпорту стратегічним партнером не є, а тому залишається на периферії американських торговельних інтересів.

Доведено, що у торговельних відносинах між Україною та США відчутним є вплив фактору Китаю, який для України є головним торговим партнером у вимірі окремо взятої національної економіки, а для США – головним конкурентом. Аналіз статистичних даних щодо географічної спрямованості торгівлі України свідчить, що США не є ключовим напрямком українського товарного експорту. У розрізі окремих національних юрисдикцій товари з України у 2022 році експортувалися головним чином до Китаю, Польщі, Туреччини, Італії.

Визначено також, що експорт послуг з України до США у своєму вартісному обсязі переважає над експортом товарів.

В розділі 3 зазначено, що перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин України з США є позитивними. Обидві країни мають спільні інтереси у сфері економіки, політики та безпеки. Війна в Україні призвела до зростання торговельного співробітництва між Україною та США.

Політична стабільність в Україні та стратегічне партнерство з США є ключовими факторами для розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Доведено, що серед конкретних перспектив розвитку зовнішньоторговельних відносин України з США слід визначити: Зростання обсягів торгівлі фермерськими товарами. США є одним із найбільших споживачів сільськогосподарської продукції в світі, а Україна є одним із найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі. Розвиток співробітництва в сфері машинобудування. США є одним із найбільших виробників машин і обладнання в світі, а Україна має потужний машинобудівний сектор. Зростання обсягів торгівлі технологіями. США є одним із світових лідерів у галузі технологій, а Україна має потенціал для розвитку технологічного сектору.

Для реалізації означених перспектив в роботі запропоновані заходи по їх реалізації.

Також в роботі запропоновані шляхи вдосконалення експортної стратегії та активізації зовнішньої торгівлі України в цілому задля покращення показників розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та США.

Список використаних джерел

1. Колосова Ю.В. Оптимізація структури зовнішньої торгівлі, як основа підвищення добробуту держави. *Міжнародна науково-практична конференція “Управління підприємствами: проблеми та шляхи їх вирішення”*: Матеріали конференції. Том 1. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2003. – С.184-187.
2. Балабанов І. Т., Балабанов А. І. Зовнішньоекономічні зв'язки: Навч. допомога. К.: Фінанси та статистика, 2000. 512 с
3. Кіреєв А.П. Міжнародна економіка. У 2-х ч. – Ч. І. Міжнародна мікроекономіка: рух товарів та факторів виробництва: Навчальний посібник для вузів. М. 416 с.
4. Економічний словник URL: <https://uk.economy-pedia.com/11039879-foreign-trade> (дата звернення: 07.09.2023)
5. Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева Є. Б. Сучасний економічний словник. 5-е вид.. К.: ІНФРА, 2007. 495 с
6. Міжнародна торгівля: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Козак Ю.Г та ін. К.: Центр учбової літератури, 2010. 441 с.
7. Григорова-Беренда Л. І., Шуба М. В. Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навчальний посібник. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 136 с.
8. Міжнародна торгівельна діяльність: навчальний посібник / В.В.Рокоча та ін. К: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 218. 698 с.
9. Кісельов А.П. Основи бізнесу. Київ.: Вища школа, 1997. 191 с.
10. Ящищак О.Р. Методологічні основи систематизації законодавства України про фінансові послуги. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 10 (154). С.22 – 26
11. OECD Employment Outlook. Paris: OECD, 2000. 68 p.

12. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 435 с
13. Дюндін В. Д. Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу суспільства URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3021> (дата звернення: 09.09.2023)
14. Данилюк Т. І. Сутність поняття «послуга»: теоретичні аспекти. *Ефективна економіка* № 8, 2014 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3247> (дата звернення: 09.09.2023)
15. Faryna O., Simola H. How trade composition affects sensitivity to foreign shocks: applying a global VAR model to Ukraine.
16. 2019. № 247. Р. 4–18.
17. Кушнір Н. О., Стегура О. Р. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА США ТА УКРАЇНИ. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/20.pdf (дата звернення: 09.09.2023)
18. Угода про торговельні відносини між Україною і Сполученими Штатами Америки. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.2704.0>.
19. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.1956.0>.
20. Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки. URL: <https://www.tpp.ks.ua/zovnishnoekonomichna-diyalnist/analitichnij-material/pivnichnaamerika/78-spolucheni-shtati-ameriki/729-usa23052013.html> (дата звернення 12.09.2023).
21. Embassy of Ukraine in the United States of America (2020) *Ukraina ta SShA. Doghovirno-pravova baza [Ukraine and USA. Treaty and Legal*

- Framework]. Available at: <https://usa.mfa.gov.ua/> (дата звернення 12.09.2023).
22. Офіційна сторінка Професійної юридичної системи МЕГА НАУ. URL: <http://zakon.nau.ua>. (дата звернення 15.09.2023).
23. Василиця О.Б. ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/11.pdf> (дата звернення 15.09.2023).
24. U.S-Ukraine Business Council (USUBC) Mission. URL: <http://www.usubc.org/site/u-s-ukrainebusiness-council-usubc-mission-2>. (дата звернення 15.09.2023).
25. Король М. М., Мудренюк К. П. УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКЕ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/127.pdf (дата звернення 15.09.2023).
26. Україна та США підписали нову Хартію стратегічного партнерства. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/ukrayina-ta-ssha-pidpysaly-novu-hartiyu-strategichnogo-partnerstva-detali-ugody/> (дата звернення 18.09.2023).
27. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0d1654bd-6bc4-4b56-9759-07e33858cdfa&title=GeneralizovanaSistemaPreferentsiiSsha&isSpecial=true> (дата звернення 18.09.2023).
28. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 22.09.2023).
29. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин. URL: https://pns.hneu.edu.ua/pluginfile.php/497425/mod_resource/content/3/2.pdf (дата звернення 22.09.2023).

30. Грушовенко А. Я. Економічне регулювання міжнародної торгівлі у світовому господарстві: магістерська дис. за спеціальністю 292 “Міжнародні економічні відносини”. Київ, 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/44966/1/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%93%D1%80%D1%83%D1%88%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%AF.%20%D0%90..pdf> (дата звернення 22.09.2023).
31. Офіційний сайт ЮНКТАД. URL: <http://unctadstat.unctad.org>
32. Майборода Ю. О. Механізм забезпечення глобального торговельного лідерства США : дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 “Міжнародні економічні відносини”. Ужгород, 2023. URL: file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF/Downloads/09251178_majboroda_yuo.pdf (дата звернення 22.09.2023).
33. Економічні ефекти імпортного тарифу. URL: <http://um.co.ua/1/1-4/1-41590.html> (дата звернення 13.10.2023).
34. Регулювання міжнародної торгівлі . URL: http://ni.biz.ua/15/15_1/15_14899_regulirovanie-mezhdunarodnoy-torgovli.html (дата звернення 13.10.2023).
35. Тарифне регулювання. URL: <https://library.if.ua/book/37/2450.html> (дата звернення 13.10.2023).
36. Регулювання міжнародної торгівлі . <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=133470> (дата звернення 15.10.2023).
37. Лясковець С.С. ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС. URL: https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/46.pdf (дата звернення 23.10.2023).
38. Trade statistics for international business development. Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes, growth rates, market shares, etc. International Tradin

g Center. URL: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c804%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1 (дата звернення 13.10.2023).

39. Майборода Ю. О. Фактор Китаю у торговельно-економічному співробітництві України та США. Економіка, фінанси, облік та право: тенденції, виклики, перспективи : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м.Полтава, 6 вересня 2022 р. Полтава : ЦФЕНД, 2022. С. 68.

40. Roberts K. Ukraine on track for third straight record U.S. trade, fits pattern for developing nations. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/kenroberts/2019/09/30/ukraineontrackforthirdstraightrecordustradefitspatternfordevelopingnations/?sh=47d68e8d24ef> (дата звернення 27.10.2023)

41. Product space of the United states and Ukraine in 2021. OEC. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateralcountry/usa/partner/ukr#economiccomplexity> (дата звернення 27.10.2023).

42. Статистичний збірник «Регіони України 2021», Ч.2. Держкомстат, Київ, 2022. 637 с.

43. Юрчишин Р. Хто для України партнер № 1: США чи Китай? Мовою цифр. Разумков Центр. 25 червня 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khtodliaukrainypartner1sshachykytaimovoiutsyfr> (дата звернення: 7.11.2023).

44. Зосименко Т. Економічні інтереси України на тлі суперечностей у геополітичному трикутнику США– Китай–ЄС. Аналітична записка. Рада зовнішньої політики “Українська призма”. 2021. URL: <http://prismua.org.tilda.ws/china#rec358737138> (дата звернення: 8.11.2023).

45. Яценко О. М., Тананайко Т. С. Актуалітети торговельної політики України та країн Північної Америки: торговельно-економічні інтеграційні можливості та загрози. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні

відносини та світове господарство». 2018. Вип.18. ч.3. С.162171.
URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/18_3_2018ua/35.pdf (дата звернення: 23.11.2023).

46. Impact of Russia Ukraine war on steel production and supply chains.
Gasworld. URL:
<https://www.gasworld.com/impactofrussiaukrainewaronsteelproductionandsupplychains/2022943.article> (дата звернення 26.11.2023).